ESTUDIS

SÍLVIA CAÑELLAS i NÚRIA GIL FARRÉ
Els vitralls de la capella del Santíssim Sagrament de Santa Maria de Mataró i els seus artífexs

FRANCESC MASRIERA i BALLESCÀ
El monument d'homenatge a Pompeu Fabra de 1968, porta d'entrada d'Òmnium Cultural a Mataró

ANTONI i JOSEP GOMÀ NASARRE
Josep Gomà, cronista de l'esport i fill adoptiu de la ciutat de Mataró

RECURSOS

Notícia de publicacions recents

FULLS/122

del Museu Arxiu de Santa Maria

Mataró, octubre 2018

CAMBRA DE LA PROPIETAT URBANA
DE MATARÓ I EL MARESME

La Riera, 161, baixos
Tel. 93 798 50 57
Fax 93 798 35 90
08301 Mataró

finques
Pous
80 ANYS 1935-2015

AGENTS DE LA PROPIETAT IMMOBILIÀRIA
ADMINISTRACIÓ DE FINQUES
COMUNITATS DE PROPIETARIS

C/ d'en Pujol, 20 - 08302 MATARÓ
Tel. 93 790 39 45 - Fax 93 755 14 46
finquespous@finquespous.cat

www.finquespous.cat

FULLS/122

del Museu Arxiu de Santa Maria

Mataró, octubre 2018

TAULA

● **EDITORIAL** 1

● **ACTUALITAT** 2

● **ESTUDIS**

ELS VITRALLS DE LA CAPELLA DEL SANTÍSSIM SAGRAMENT DE SANTA MARIA DE MATARÓ I ELS SEUS ARTÍFEXS
Sílvia Cañellas i Núria Gil Farré 5

EL MONUMENT D'HOMENATGE A POMPEU FABRA DE 1968, PORTA D'ENTRADA D'ÒMNIUM CULTURAL A MATARÓ
Francesc Masriera i Ballescà 18

JOSEP GOMÀ, CRONISTA DE L'ESPORT I FILL ADOPTIU DE LA CIUTAT DE MATARÓ
Antoni i Josep Gomà Nasarre 26

● **RECURSOS**

NOTÍCIA DE PUBLICACIONS RECENTS 43

Portada: Esbós del medalló del monument a Pompeu Fabra, obrat per Jordi Arenas i Clavell amb argila i guix, l'any 1968.
Museu de Mataró núm. 12792.

Prohibida la reproducció dels textos i de les il·lustracions sense esmentar-ne la procedència.

Edita: **MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA**
Centre d'Estudis Locals de Mataró
Beata Maria, 3. 08301 Mataró
www.masmm.org

Director: Nicolau Guanyabens i Calvet

Consell de redacció: Nicolau Guanyabens i Calvet
Joan Castellà i Oliva
Jordi Malé i Pegueroles

Composició i impressió:
Copisteria Castellà - c/Pujol, 40 - 08301 MATARÓ

Dipòsit Legal: B-15.257-1978 *ISSN:* 0212-9248

L'Equip del Museu Arxiu de Santa Maria no es responsabilitza necessàriament de l'opinió que expressen els articles signats.

Amb la col·laboració de

Ajuntament de Mataró

Amb el suport de

INSTITUT RAMON MUNTANER
Fundació privada dels Centres d'Estudis de Parla Catalana

EDITORIAL

L'ARXIU AUDIOVISUAL DEL MASMM I EL SEU CANAL AL YOUTUBE

Aquesta tardor, el Museu Arxiu de Santa Maria ha estrenat un nou servei: a la secció *Arxiu* de la pagina web, s'ha obert la subsecció *Arxiu audiovisual* per posar a l'abast de la ciutadania documents audiovisuals d'interès històric relacionats amb la nostra institució, sigui per motius de procedència o de contingut. Aquest nou servei es completa amb l'obertura d'un canal a la plataforma de vídeos en línia Youtube, on s'allotgen els documents.

El primer que es pot visionar és el film *Fiestas de las Santas de Mataró en el Año de la Victoria*, rodat a la ciutat el 1939, que ofereix una imatge de Mataró i de la seva emblemàtica Festa Major just acabada la Guerra Civil. Es tracta d'un testimoni excepcional, únic a la ciutat, mostra de com els vencedors van voler implantar el seu ideari polític i social. La seva importància i el seu interès venen avalats per les més de sis mil visites que ha rebut en sols unes quantes setmanes.

Aquesta pel·lícula, en suport de nitrat de cel·lulosa, s'ha conservat als fons arxivístics del Museu Arxiu, fins que l'any 1992 ingressà en dipòsit a l'Arxiu de la Filmoteca de Catalunya, gràcies a les gestions de la historiadora Encarnació Soler.

El segon document audiovisual és el vídeo *Restauració de la Capella dels Dolors de Santa Maria de Mataró, joia del Barroc*, un documental de 10 minuts que explica com, entre setembre de 2015 i març de 2016, l'empresa Policromia SL va dur a terme una intervenció sobre les pintures dels paraments i la volta de la capella, el resultat de la qual ha permès de recuperar i fer visible bona part de l'esplendor original de l'espai decorat per Antoni Viladomat al segle XVIII.

Properament s'incorporaran més documents a la secció. Una mostra més de la voluntat del Museu Arxiu de facilitar la consulta dels fons propis, de difondre la història local i, gràcies a la xarxa, d'oferir els seus serveis a tot el món.

ACTUALITAT

SETÈ FESTIVAL INTERNACIONAL D'ORGUE

Al llarg de la primera quinzena de juliol, es va celebrar la setena edició del Festival Internacional d'Orgue Mataró-Barcelona Jaume Isern. Es tracta d'un esdeveniment especial i de format innovador, gràcies al qual l'orgue de la Basílica de Santa Maria, inaugurat l'any 1927, se situa a un nivell internacional. El Museu Arxiu va col·laborar en l'organització del festival. Entre els dies 10 i 13 va tenir lloc a la sala d'actes de la nostra entitat el taller de cant gregorià que va impartir, per segon any, Ismael Villanueva Herrero, professor del Conservatori Professional de Saragossa.

ESTRENA DE LA SECCIÓ *ARXIU AUDIOVISUAL*, ACCESSIBLE A LA XARXA

El Museu Arxiu de Santa Maria ha posat a l'abast de la ciutadania una nova secció que farà accessibles documents audiovisuals a la xarxa. De moment són dos els documents. El primer, excepcional: el film *Fiestas de las Santas de Mataró en el Año de la Victoria*, rodat a la ciutat el 1939, pocs mesos després de la victòria franquista, que ofereix, en forma de documental, una imatge de Mataró i de la seva emblemàtica Festa Major just acabada la Guerra Civil, ja sota el control dels vencedors. La pel·lícula pertany als fons arxivístics de la institució i des de 1992 la cinta original és en dipòsit a l'Arxiu de la Filmoteca de Catalunya, gràcies a les gestions de la historiadora Encarnació Soler.

El segon: el documental *Restauració de la Capella dels Dolors de Santa Maria de Mataró, joia del Barroc*, que dona a conèixer com, entre setembre de 2015 i març de 2016, l'empresa Policromia SL, sota la direcció tècnica del Centre de Restauració de Béns Mobles de la Generalitat de Catalunya, va dur a terme una intervenció sobre les pintures dels paraments i la volta, que després de tants anys s'havien malmès. Hom pot comprovar la complexitat de l'actuació que ha permès de recuperar i fer visible bona part de l'esplendor original de la Capella.

Es pot accedir als dos documents fílmics a través del web del Museu Arxiu de Santa Maria, dins la secció Arxiu audiovisual de la pàgina de l'Arxiu: http://www.masmm.org/arxiu/audiovisual.html o través del canal de Youtube del Museu Arxiu de Santa Maria: https://www.youtube.com/channel/UCr4iR2Qx7i2VogDAEmfyt4g

PRESA DE POSSESSIÓ DE MN. JOSEP RODRÍGUEZ I FERNÀNDEZ COM A RECTOR DE SANTA MARIA

El passat dia 6 d'octubre el vicari episcopal Mn. Andreu Oller donà possessió del càrrec de rector de la parròquia de Santa Maria a Mn. Josep Rodríguez i Fernàndez, fins aleshores rector de la parròquia de la Santa Creu de Cabrils. L'acte litúrgic se celebrà en presència de Mn. Segimon Garcia, Mn. Vicenç Mira, Mn. Carles Ballbé, Mn. Jaume Castellví, Mn. Josep Teixidó, Mn. David Navarro, el salesià Ramon Bosch, l'escolapi Manuel Miras i gran nombre de fidels. Des del Museu Arxiu, felicitem a Mn. Josep Rodríguez pel seu nomenament.

Foto: Creure Avui

EXPOSICIÓ DE FOTOGRAFIES DEL FONS PINEDA

El dia 10 d'octubre s'inaugurà, a l'estatge del Museu Arxiu, l'exposició *El Mataró de fa 100 anys. El fons fotogràfic Pineda del Museu Arxiu*, una mostra d'instantànies de Lluís Pineda i Cabanyes (1882-1939), fotògraf amateur que captà imatges d'esdeveniments religiosos, militars, esportius, festius i comercials del Mataró dels anys deu i vint del Nou-cents.

El fons fotogràfic Pineda, que va ingressar al 2015 gràcies a la donació d'Anna Maria Serra Fuster, vídua de Josep Oriol Pineda Gualba, fill del fotògraf, és un dels més importants que conserva el Museu Arxiu. Conxi Duro, fotògrafa, historiadora de l'art i membre de l'equip del Museu Arxiu, va explicar a grans trets la selecció de fotografies al públic assistent. Produïda pel Museu Arxiu, amb la col·laboració de la Direcció de Cultura de l'Ajuntament de Mataró, l'exposició, es podrà veure fins el 10 de novembre en horari establert, i fins a final d'any en hores concertades.

Mn. Josep Rodríguez, Anna Maria Serra, Nicolau Guanyabens i Conxi Duro en un moment de la presentació.

Foto: Esther Rodríguez

Conxi Duro explicant els objectes exposats a les vitrines.

Foto: Encarna Duro

JORNADES EUROPEES DE PATRIMONI 2018

Fotos: Nicolau Guanyabens

Des de Santa Maria, s'organitzaren dues activitats per dissabte 13 d'octubre en el marc de les Jornades Europees de Patrimoni. D'una banda, visites al campanar de la mà del Grup de Campaners, matí i tarda; de l'altra, només a la tarda, dues visites guiades a l'exposició *El Mataró de fa 100 anys. El fons fotogràfic Pineda del Museu Arxiu,* a càrrec de Conxi Duro, comissària de l'exposició.

Al llarg del dia, el campanar va rebre 137 visitants repartits en sis torns. Per l'exposició del Museu Arxiu van passar 106 persones durant la tarda. Un èxit de participació i organització del qual ens hem de felicitar.

DONATIUS ENTRE JULIOL I OCTUBRE

Mercè Homs ha fet donació de dues fotografies de la trobada de congregacions marianes de 1928. Les germanes Nogueras Cardoner, cinc documents del segles XVII i XVIII de la família Terrides procedent de Sant Celoni. Magda Soler, una conjunt de goigs de la col·lecció del seu difunt marit Francesc Oller Rovira. Montserrat Alsina, dos llibres del segle XVII i dos del segle XVIII. Josep Calasanç Peradejordi ha aportat una segona remesa de llibres i pergamins de procedència familiar. En donem les gràcies públicament.

També, el Museu Arxiu ha rebut d'un dels seus membres més actius, Lluís Adan i Ferrer, set àlbums de postals, una col·lecció de segells, monedes i bitllets, el cartell restaurat de les Santes de 1894, el fons de la naviliera Mir, documentació de la Creu Roja de Mataró i la seva important biblioteca especialitzada en temes d'art. Un valuós ingrés. Gràcies Lluís!

Agraïm les aportacions de documents impresos i llibres a Miquel Vallmajor, família Tarragó, Josep Puig-Pla, Marcel Olm, Josep Comas, Ramona Espasa i Carolina Torras. Gràcies a tots.

ESTUDIS

L'any 1884 s'inicià la construcció de la capella del Sagrament al solar de l'antic Fossar Gran, a tocar de l'església de Santa Maria. Fou projectada per l'arquitecte Emili Cabanyes en l'estil neobizantí propi de l'època i decorada amb pintures d'Enric Monserdà. Fou beneïda en les festes de les Santes de 1889.

La capella del Sagrament ha estat estudiada àmpliament com a projecte que va ser de la confraria de la Minerva: el procés constructiu, el finançament, les pintures i els mosaics.

En aquesta ocasió, i per primera vegada, Sílvia Cañellas i Núria Gil, doctores en història de l'art, han estudiat a fons el conjunt de vidrieres que ornamenten la façana de la capella: el context artístic, la iconografia, els artistes que hi van intervenir, el taller que les va treballar, la tècnica emprada i els problemes de conservació dels vitralls.

ELS VITRALLS DE LA CAPELLA DEL SANTÍSSIM SAGRAMENT DE SANTA MARIA DE MATARÓ I ELS SEUS ARTÍFEXS

INTRODUCCIÓ

El conjunt de vidrieres que ornamenten la façana de la capella del Santíssim Sagrament de l'església de Santa Maria de Mataró, són uns preeminents models de vitralls premodernistes executats per un dels més prestigiosos tallers vuitcentistes barcelonins: els Amigó. Les peces segueixen els dibuixos que projectava per a aquest taller el pintor natzarè Claudi Lorenzale.

Situada al costat sud de la gran nau de l'església de Santa Maria de Mataró, la capella del Santíssim Sagrament va ser beneïda el 1889 després d'un seguit d'entrebancs que van fer que s'allargués la seva construcció. La capella havia estat projectada per l'arquitecte Emili Cabanyes i els seus plànols van ser aprovats per l'arquitecte diocesà Francesc de Paula Villar l'any 1882. El bastiment de l'obra va ser impulsat per la confraria de la Minerva.[1]

L'espai, de forma rectangular i amb unes mesures de 20,50 x 9,35 metres, conté un programa decoratiu orquestrat pel pintor Enric Monserdà. La façana, d'estil neogòtic, inclou un finestral de dues llancetes coronat per un rosetó amb dos triangles curvilinis i set ulls de bou radials polilobulats distribuïts entorn de l'arc de mig punt que el capça.

Rafael Soler (1989: 52) parla encertadament del taller Amigó com a realitzador del vitrall i de la relació entre el pintor Enric Monserdà i

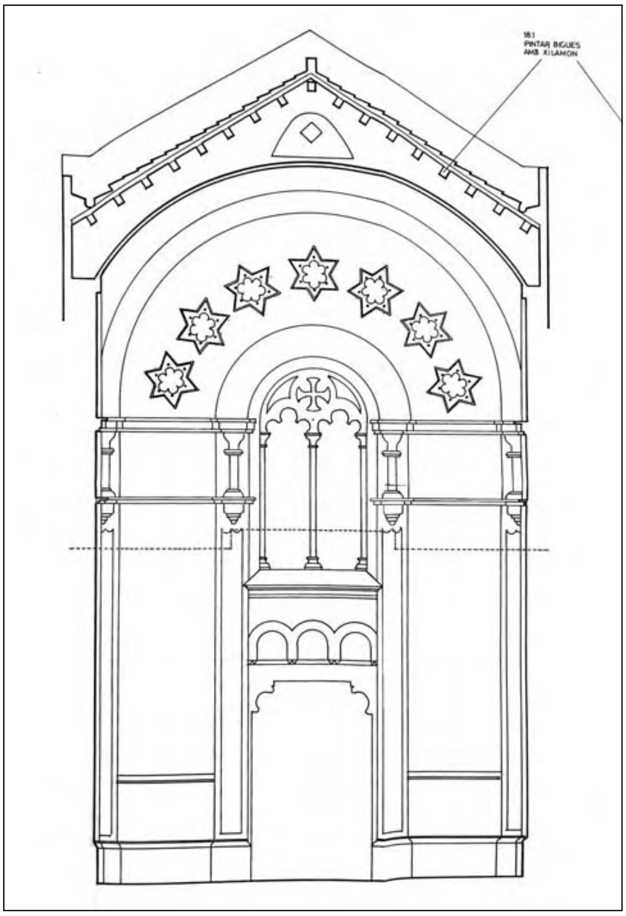

Secció en alçada del parament interior de la façana de la capella del Sagrament de Santa Maria de Mataró, on es troben els vitralls objecte d'aquest estudi.

MASMM, Projecte de restauració de la capella del Sagrament. Autor dels plànols: Manel Salicrú.

l'esmentada vitralleria, però el projecte dels rostres dels apòstols respon a uns models del seu mestre Claudi Lorenzale que el taller va utilitzar en diversos edificis.[2]

DOCUMENTACIÓ I AUTORIA DELS VITRALLS DE LA CAPELLA

Al Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró[3] es conserva part de la documentació econòmica (factures i rebuts) dels proveïdors que van col·laborar en la construcció d'aquesta capella. La major part de les factures van ser abonades per l'advocat mataroní Clorindo Boter i Isern, que ostentava, des de 1869, el càrrec d'administrador de la confraria de la Minerva i que va ser un dels principals promotors del projecte.

En l'esmentada documentació hi ha un seguit de factures del taller Amigó que ens ajuden a establir la cronologia de la seva construcció. En una de les factures, datada el 30 de juny del 1897, hi ha la relació dels diversos pagaments fets. Així es constata que el primer rebut és del 30 de juliol de 1887, data que coincideix amb l'inici de la col·laboració laboral del pintor Enric Monserdà amb aquesta empresa de vitralls. No podem descartar la hipòtesi que fos precisament arran d'aquesta obra que el pintor passés a formar part del personal del taller de vitralls.

El text anotat especifica el treball executat: «Para la Capilla del Santísimo Sacramento colocar el ventanal y rosetones con vidrios de colores esmaltados y pintados con los bustos de los Apóstoles. 42 varillas de hierros, gastos de embalajes, trasportes y colocación», tot per un import de 2.200 pessetes.

L'esmentat advocat, Clorindo Boter, va ser qui, en nom de la confraria de la Minerva, va fer diversos pagaments a compte del total: un primer, el 19 de gener de 1889 per 1.500 pessetes; un segon, el juny de 1896 per 350 pessetes, i la resta pendent de 175 pessetes, els Amigó no la van cobrar fins a l'any 1900, com consta en una carta de l'empresa datada en aquell any. Aquest fet ens fa suposar que la confraria devia tenir problemes econòmics ja que va tardar tretze anys a liquidar l'import de la construcció dels vitralls.

En aquest interval d'anys hi va haver canvis en l'empresa de vitralls. En un primer moment, el nom comercial era *Hijos de Eudaldo R. Amigó y Compañía*, però arran de la mort d'en Josep Amigó el 1892, la raó social va passar a ser *Hijo de Eudaldo R. Amigó y Compañía.*

ENRIC MONSERDÀ, PINTOR-DECORADOR

Enric Monserdà i Vidal va rebre l'encàrrec de realitzar tota la decoració interior de la capella on va dur a terme cinc grans pintures a l'oli amb diverses escenes de la vida de Jesús i també la pintura decorativa dels murs i de l'absis amb la imatge en el centre de la Santíssima Trinitat i el cor d'àngels que l'envolta. Posteriorment, l'any 1903 va dissenyar el mosaic romà que embelleix el terra, executat pel mosaïcista italià, establert a Barcelona, Mario Maragliano.

El pintor Enric Monserdà havia nascut a Barcelona el 1850 i era germà de l'escriptora Dolors Monserdà, a la qual va estar fortament lligat al llarg de tota la seva vida. Segons el descriuen els seus contemporanis, era una persona d'una gran religiositat i molt perfeccionista. La seva formació com a pintor, la va realitzar a l'Escola de Belles Arts de Barcelona, on es va inscriure el 1863 i finalitzà els estudis deu anys més tard. La seva formació, la va completar al taller del també pintor Antoni Caba, de qui va esdevenir deixeble.

Va ser un artista molt prolífic, amb una obra abundant i rica, principalment de pintura de temàtica religiosa, encara que també va treballar altres arts. Així, en la seva dilatada carrera són molt importants els treballs com a decorador, dels quals cal destacar les pintures per a l'església de Sant Agustí de Barcelona, les de l'església de les Saleses a Barcelona, la capella del Palau la Plana Novella al

Factura de la casa Amigó pel treball obrat a les vidrieres de la capella del Sagrament de Santa Maria de Mataró, 1897.

MASMM, Confraria de la Minerva, documentació Clorindo Boter.

Detall de la pintura *El perdó de la pecadora a la casa de Simó* d'Enric Monserdà, obra de 1891.

Capella del Sagrament de Santa Maria de Mataró. Foto: Núria Gil.

Garraf, les de l'església de Sant Esteve de Granollers i les de les esglésies de Castellar del Vallès i Vilassar de Mar, o la de l'ermita de Sant Pere del Bosch de Lloret de Mar. Dins d'aquestes obres s'inscriu el treball que va realitzar per a la capella del Santíssim de Santa Maria de Mataró. El treball més rellevant de tota la seva carrera professional va ser la reforma del Saló de Cent de Barcelona, que va guanyar per concurs públic, obra en què va treballar des del 1914 fins a la seva mort l'any 1926.

Així mateix, de la seva extensa producció sobresurten els diversos projectes d'escultura monumental i els dissenys per a diverses arts: mobiliari, ceràmica, tapissos, vestuari i ornament litúrgic o orfebreria. Va ser director artístic de la Joieria Macià Hnos, establiment per al qual va projectar (1880) tota la reforma decorativa de l'interior.[4]

Enric Monserdà va tenir un estret vincle amb el món dels vitralls ja que l'any 1887 va entrar a treballar com a projectista de vitralls en el taller Amigó, del qual va arribar a ser director artístic. Va treballar per a aquesta empresa durant molts anys, dissenyant grans projectes que van aportar al taller gran prestigi i meritoris premis en exposicions nacionals i internacionals.

El motiu de l'inici d'aquesta col·laboració és desconegut, encara que hi ha diverses referències biogràfiques que ens poden ajudar a establir la connexió del pintor amb els Amigó. Enric Monserdà i Vidal i el vitraller Joaquim Amigó i Monterols havien concorregut, com a alumnes, en algunes de les assignatures dels seus anys de formació a l'escola de la Llotja de Barcelona.

Cal tenir present que, al llarg de la seva vida, Enric Monserdà va exercir com a mestre de dibuix en diverses escoles i acadèmies. Segons explica Feliu Elias (1927: 34), Monserdà donava classes, cap a l'any 1880, a l'Instituto Catalán de Artesanos y Obreros, que es trobava en un local del carrer de Sant Pau de Barcelona i era conegut popularment com «la Galera». Allí va coincidir amb un projectista de la casa Amigó de nom Joan Bertran que potser va ser qui el va introduir en aquesta empresa. Sigui com sigui, cal veure el vitrall de Santa Maria de Mataró com un element cabdal en la relació entre el taller Amigó i el pintor Enric Monserdà.

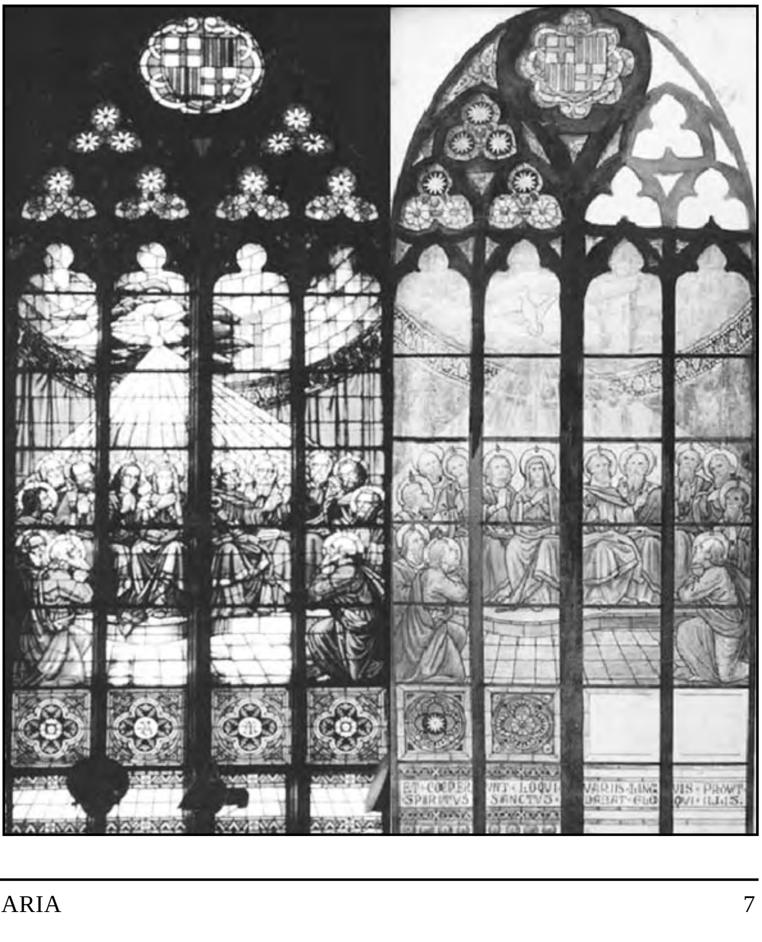

Vitrall de principis del segle XX de la casa Amigó realitzat segons projecte atribuïble a Enric Monserdà. Vitrall de la Transfiguració de l'església de Santa Maria del Mar (Barcelona).

Col·lecció de Paloma Somacarerra. Fotos: Núria Gil i Sílvia Cañellas.

L'EMPRESA DE VITRALLS AMIGÓ

El taller Amigó havia estat fundat per Eudald Ramon Nonat Amigó Dou (1818-1885), que va ser el primer director de l'empresa que portava el seu nom. Era fill de Maria Dou i Sentjaume i de Ramon Amigó i Puigcarbó, mestre llauner procedent del Papiol i també mestre pintor de vidrieres inscrit al Col·legi de Pintors de Vidrieres de Barcelona.[5] Va realitzar la seva formació entre el taller patern, el del seu sogre Joaquim Monturiol Campmajor i l'Acadèmia de Belles Arts de Barcelona, on va conèixer alguns dels artistes que van acabar per col·laborar amb el taller. Uns quants d'aquests artistes —pintors i arquitectes— van fer projectes o dibuixos preparatoris per a vitralls, i altres es van relacionar de forma més directa amb el taller prenent càrrecs directius —com ho va fer Enric Monserdà a partir de 1887— o formant part integrant de la pròpia plantilla del taller —com ho va fer Claudi Lorenzale, segons reconeix l'arquitecte Francesc de Paula Villar.[6]

El taller Amigó va convertir-se, sota la direcció d'Eudald Ramon, en el capdavanter de la vitralleria catalana del moment i la seva producció, d'alta qualitat, va estendre's dins i fora de Catalunya i va tenir reconeixements estatals i medalles en diverses exposicions internacionals.

Detall dels personatges d'una de les obres primerenques del taller Amigó, segons disseny de Josep Mirabent de 1872. S'hi veu el rei Pere II i la seva muller Maria de Montpeller. Capella de Santa Àgueda (Barcelona).

Foto: Sílvia Cañellas.

Per desig exprés del pare, manifestat en el seu testament, a la seva mort (1885), el taller va passar a mans de dos dels seus fills, Josep i Joaquim, que van mantenir la seva col·laboració fins al 1892, amb resultats de primer ordre i el manteniment de la qualitat i quantitat de la producció que va fer imprescindible l'ampliació de l'espai de treball. El vitrall que ens ocupa se centra precisament en aquesta etapa. A partir de 1892, el taller va passar a ser responsabilitat només de Joaquim per la malaltia i ceguesa de Josep que van forçar la seva retirada.

De l'extensa producció de l'empresa, la part més coneguda és la realitzada durant la segona meitat del segle XIX, de la qual sobresurten les obres per a edificis religiosos. La major part de la seva obra religiosa va ser realitzada a la ciutat de Barcelona, on els Amigó van bastir vitralls per a la basílica de Santa Maria del Mar, la catedral de Barcelona i la capella de Santa Àgueda, i per a les esglésies de Sant Miquel del Port, Santa Maria del Pi i el Sagrat Cor de Jesús, per citar-ne només algunes. També van treballar per a edificis

Vitrall amb la representació al·legòrica de la Victòria. Disseny d'Enric Monserdà i execució del taller Amigó per a l'Ajuntament de Santa Cruz de Tenerife, obra de 1908.

Foto: Jonàs Armas Núñez.

eclesiàstics importants de la resta de Catalunya, com el monestir de Montserrat, les catedrals de Manresa, Girona i Terrassa, i el cas que aquí ens ocupa, el de la capella del Sagrament de l'església de Santa Maria de Mataró. Però les seves obres no es van limitar al territori català: també en trobem documentades per Espanya, com és el cas de les de la casa de la Misericòrdia de Vitòria, les de l'església del Sagrat Cor de Madrid o la capella-panteó de Sobrellanos a la localitat de Comillas (Santander), a més dels vitralls de tricromia per a la catedral de Palma de Mallorca, seguint les directrius de l'arquitecte Antoni Gaudí.

Malgrat que la seva producció més extensa i que més s'ha conservat sigui la de temàtica religiosa, també hi ha referències de treballs en edificis institucionals, com l'hospital de la Santa Creu, la Universitat de Barcelona i l'Ajuntament de Tenerife; en alguns habitatges particulars, com el Palau Güell, la casa Ricart i la casa Terrades; i en negocis i comerços, com els coneguts magatzems el Siglo, la botiga de Bernat Castells i la joieria Joaquim Feliu.

A banda de l'execució dels vitralls per a la capella del Santíssim, també hi ha constància documental que el taller d'«Hijo de Eudald R. Amigó» va ser l'encarregat de realitzar, per a la mateixa església de Santa Maria de Mataró, dos vitralls pintats i esmaltats amb les efígies de dues santes, segurament santa Juliana i santa Semproniana, patrones de la ciutat de Mataró, pagats pel bisbe Jaume Català.[7]

CLAUDI LORENZALE I SUGRAÑES, PINTOR I PROJECTISTA DE VITRALLS

Fill de pare italià i mare catalana, el pintor Claudi Lorenzale va néixer a Barcelona el 8 de desembre de 1814. El seu lligam amb l'Escola Oficial de Belles Arts de Barcelona (Llotja) es va iniciar amb la seva formació i va continuar més endavant com a docent (1859-88). Acadèmic de mèrit de la Real Academia de San Fernando de Madrid (1842) i, poc després, de l'Academia de San Luís de Saragossa, va compaginar l'ensenyament privat i oficial amb la seva tasca com a pintor. Entre els seus deixebles més coneguts hi ha Marià Fortuny, Antoni Caba, Tomàs Padró i Agustí Rigalt.

El seu contacte amb els natzarens es va produir a partir d'un dels seus nombrosos viatges. En va adoptar el seu ideari artístic i en va ser un dels principals difusors a Catalunya.

La seva pintura va ser guardonada en diverses ocasions i va tocar molts gèneres: retrats, obres històriques, algunes obres mitològiques i exòtiques..., però la relació dels puristes amb els temes religiosos va fer que fos en aquesta temàtica que sobresortís. Lorenzale no va treballar només en tècniques de pintura opaca, sinó que va dibuixar moltes imatges que van ser utilitzades com a base per a la realització de projectes per a vidrieres. Tot i que la seva relació amb el món del vitrall s'havia iniciat amb anterioritat a la seva col·laboració amb el taller Amigó, és amb aquesta empresa que va realitzar la major part de la seva producció vitrallera, de la qual ens resten alguns bons exemples.

Els primers projectes per a vitralls coneguts de Claudi Lorenzale es remunten als anys seixanta del segle XIX, quan ell ja era un reconegut pintor. El dibuix de les imatges que decoraven els vitralls de l'absis de la basílica de Santa Maria del Pi, actualment desapareguts, datats de 1861, conformen el projecte més antic documentat d'aquest artista fins al moment. Altres obres posteriors van ser els dissenys de vitralls per a la basílica de Santa Maria del Mar i l'església del Seminari Conciliar, els de l'absis de la capella-panteó de Sobrellano a Comillas i els de l'església de San Pedro a Terol.

Vitrall de sant Medir i sant Sever. Disseny de Claudi Lorenzale i execució del taller Maréchal & Champigneulle (Metz), obra de 1869. Santa Maria del Mar (Barcelona). Foto: Sílvia Cañellas.

VITRALLS DE LA CAPELLA DEL SANTÍSSIM SAGRAMENT DE SANTA MARIA DE MATARÓ

PART SUPERIOR

ELS SET ÒCULS DISPOSATS EN ARC DE MIG PUNT

SANT FELIP

SANT ANDREU

SANT TADEU

SANT PERE

SANT SIMÓ

SANT TOMÀS

SANT JAUME MENOR

CONJUNT CENTRAL DE VITRALLS

SANT MATEU SANT JOAN

SANT JAUME MAJOR SANT BARTOMEU
«MENOR, per error»

Fotos: Ramon Manent

PART INFERIOR

CREU GREGA

CONJUNT CENTRAL DE VITRALLS

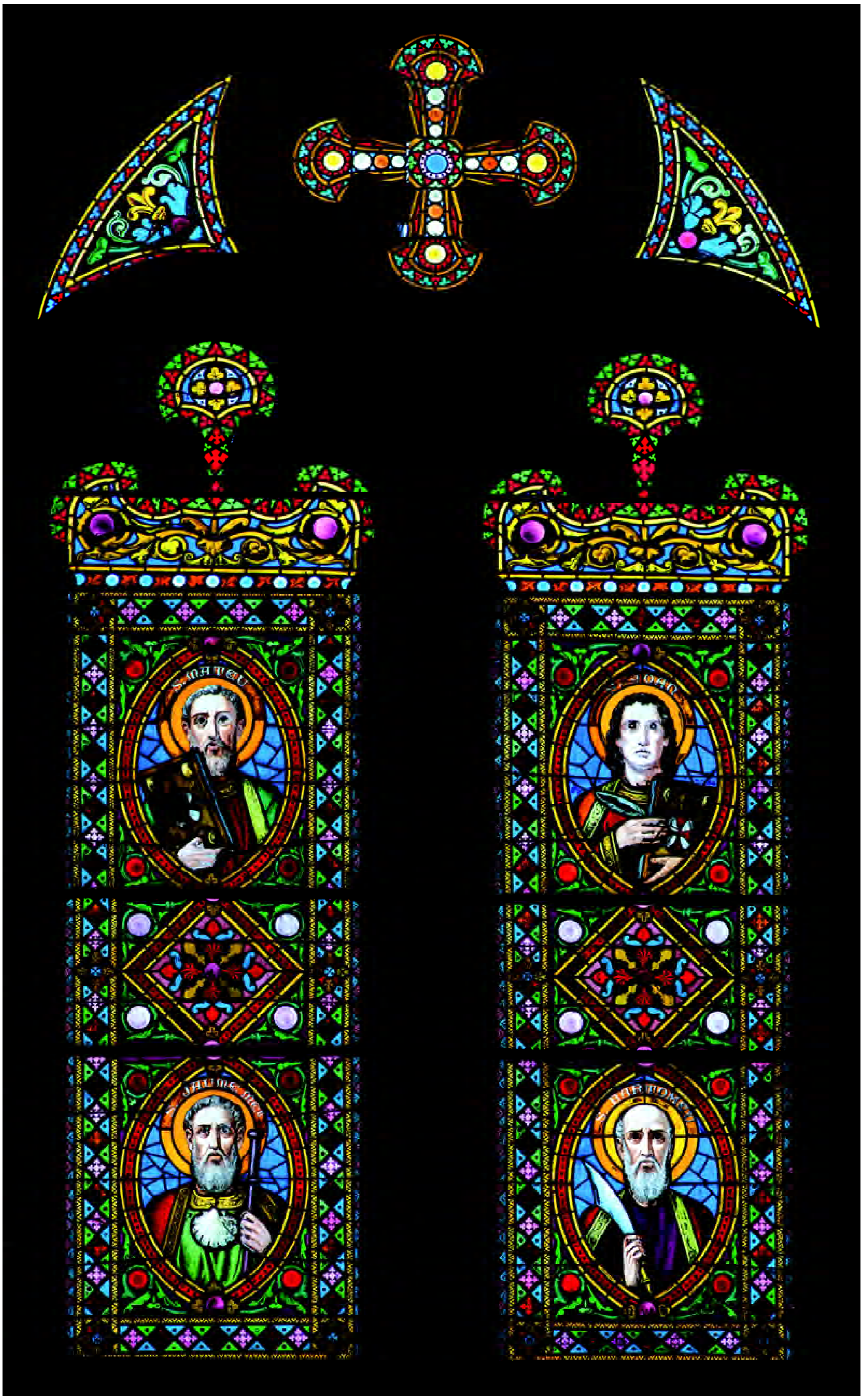

Claudi Lorenzale va ser un dels principals col·laboradors del taller Amigó, amb una activitat important de projecció de vidrieres entre l'any 1865 i el 1889, data de la mort de l'artista. Tanmateix, els models de vidrieres dibuixats per Lorenzale van ser emprats de forma reiterada pel taller Amigó amb posterioritat a la seva defunció. El coneixement de Claudi Lorenzale del treball de vitraller sobrepassava el de projectista, de manera que, segons consta en diverses referències documentals, el pintor també s'ocupava de traspassar l'esbós primigeni al cartró a mida natural per als vitralls.[8]

LES FIGURES DELS APÒSTOLS

L'obra que aquí comentem es troba a la capella de l'església de Santa Maria de Mataró dedicada al Santíssim Sagrament. El vitrall, que dona a la façana, recull els bustos dels apòstols, alguns amb els seus símbols característics i altres sense, tots amb els respectius noms inscrits en el nimbe del cap.

A la part alta de la llanceta de la dreta de l'espectador (plafó 3A) hi ha sant Mateu. El sant es troba representat, tal i com sol ser tradicional, com un home d'edat avançada i barbat que porta a la mà el llibre que el distingeix no només com a apòstol, sinó també com a evangelista. Com hem dit, allò que acaba de mostrar-nos de qui es tracta, a falta de l'àngel o altres atributs que solen acompanyar aquest evangelista (bossa de monedes, llança o alabarda), és el rètol del seu nimbe amb la inscripció del nom del sant. Al seu costat, un altre dels evangelistes, en aquest cas el jove sant Joan, imberbe i de llarga cabellera, aguanta també el seu llibre a la mà i porta el nom inscrit al nimbe. Tampoc no té cap dels altres símbols que li són característics (àguila, calze). Els dos es converteixen, costat per costat, en els representants dels Evangelis Bíblics.

Per sota de sant Mateu hi ha sant Jaume. El germà gran de Joan és representat com un home d'avançada edat, amb la barba ja blanca, que porta un bordó de pelegrí i una vieira penjada al coll. El nom que hi ha inscrit al seu nimbe deu ser erroni ja que hi diu Jaume menor en lloc de major i és la mateixa inscripció que té el sant Jaume —aquest sí menor— situat en un dels rodons superiors. El quart integrant de la part central és el sant protector dels oficis de la pell, sant Bartomeu, representat també com un home d'avançada edat, amb barba blanca, que porta el ganivet que recorda el seu martiri (va ser escorxat abans de ser decapitat). En aquest cas, en tractar-se només d'un bust, no té el dimoni encadenat als peus, que també és un dels principals atributs distintius de sant Bartomeu.

A la part alta del vitrall es disposen, de forma radial en arc de mig punt, els set òculs que completen el conjunt. En ells hi ha representats set sants apòstols, dels quals només el central, sant Pere, porta el seu símbol característic en forma de

Detall de les imatges de Jaume el menor i Jaume el major, el segon amb el rètol erroni. Vitralls de la capella del Sagrament de Santa Maria de Mataró. Foto: Sílvia Cañellas.

clau. Els altres són distingibles només per la inscripció que apareix en el seu nimbe. Seguint les agulles del rellotge tenim, com a primera representació, la imatge de sant Felip. Barbat i de cabell fosc, no sembla d'edat tan avançada com altres dels sants representats i apareix sense cap dels símbols que li són propis (creu o tau, cistell de pans i peixos, llibre). Com ell, sant Andreu, el primer dels apòstols a ser cridat per Jesús, tampoc porta els seus emblemes distintius (creu aspada, llibre). Germà de sant Pere i pescador com ell, Andreu és representat amb una poblada barba i bones entrades al cabell fosc. La següent imatge correspon a sant Tadeu, o Judes Tadeu, de nou sense el garrot o porra, ni l'alabarda ni altre símbol identificador que la inscripció del seu nom i el seu aspecte, que correspon al d'un home de mitjana edat, amb barba canosa i cabell ben poblat i fosc.

Ocupa l'espai central sant Pere, reconegut com un dels principals deixebles de Jesús, és representat amb el cabell i la barba blancs. En aquest cas, com dèiem més amunt, sí que hi trobem la clau que l'identifica, però no la tiara papal que ens el mostra com a primer papa. Ja més avall trobem sant Simó, home adult de llarga barba i cabell fosc (sense serra, llibre, barca ni llança). Ve després el patró dels arquitectes, sant Tomàs, amb una barba ben dividida en dos i esclarissada, i amb el cabell llarg fins al coll (sense l'escaire ni la llança característics). El darrer, representat amb una llarga cabellera i barba fosca, és sant Jaume el menor, en aquest cas amb la inscripció correcta. En total són, doncs, onze apòstols, amb l'exclusió expressa de Judes.

ELEMENTS ORNAMENTALS

És interessant l'estudi del funcionament de la producció del taller Amigó. Els pintors solien dissenyar les imatges, que podien ser utilitzades de model base per a diverses obres. El fons es modificava i es retallava o es canviaven les sanefes i les arquitectures de l'entorn, a vegades també els colors de base, però la imatge seguia obeint al mateix model. Entorn d'aquesta imatge, es dissenyaven els elements ornamentals, arquitectures, emmarcaments, sanefes..., tot allò que havia de completar l'obra i que no forçosament era obra del mateix artista, sinó que podia procedir de dissenys conservats al fons del taller.

Així, entorn dels campers, sovint també ornamentals, s'afegien amples bordures en les quals se'n combinaven altres de més simples en diverses tires. A tot això, s'unia la utilització de vidres de rics colors i textures, de cibes (peces de vidre de forma circular), de vidres plaqués gravats amb sistemes mecànics o a l'àcid, d'esmalts, de la grisalla que ocupava gairebé tots els espais..., i tot plegat configurava la riquesa decorativa que va caracteritzar la producció dels Amigó, present en aquests vitralls de la capella del Santíssim Sagrament.

Els apòstols de les llancetes van envoltats de formes geomètriques de línies triangulars amb decoració vegetal executada amb grisalla en la part interior, i cibes de diversos colors, combinades amb motius florals i vegetals que imiten les ornamentacions dels vitralls medievals. En contraposició, el camper darrera dels bustos dels sants està executat com un mosaic de vidres de línies irregulars de to blavós. Aquest mateix camper el trobem decorant els set òculs que contenen els bustos de la resta dels apòstols, rematat per una sanefa geomètrica de formes triangulars de tons verds i vermells alterns.

En la rosassa que corona les llancetes hi ha representada una creu grega feta amb cibes de diverses mesures i, als costats, dos triangles curvilinis amb ornamentació vegetal també d'estil neogòtic.

COMPARACIÓ ESTILÍSTICA AMB ALTRES PECES

Els paral·lelismes entre les imatges de Mataró i les d'alguns dels edificis religiosos que tenen obres documentades dels Amigó són clars, tant a nivell tècnic com per la similitud dels fons i de les imatges, i això és així fins a arribar a la utilització dels models d'altres vidrieres del taller en la confecció d'algunes de les figures. Aquesta és una tècnica utilitzada sovint pels Amigó. El fet és que en aquesta empresa van treballar alguns dels pintors més importants del moment i això va propiciar que quedessin al fons del taller un seguit de projectes i models que van ser reutilitzats fins i tot després de la mort dels pintors corresponents. En aquest cas, tot i que les pintures de la capella pertanyen a Enric Monserdà i que ell treballés amb els Amigó, cal tenir present que la seva relació més estreta és posterior a l'execució d'aquesta obra i que els models que trobem en la vidriera mataronina havien estat ja utilitzats anteriorment en altres obres del taller, projectades per Claudi Lorenzale.

Així, per exemple, l'any 1881 Claudi Lorenzale va projectar una col·lecció de magnífics àngels músics que el taller Amigó va realitzar en vidre i que embelleixen els vitralls de l'absis de la capella-

panteó de Sobrellanos a Comillas (Santander). Els dibuixos, conservats a la col·lecció particular de Paloma Somacarrera, mostren la qualitat dels dissenys del pintor. Les mateixes imatges van ser utilitzades temps després, entre 1889 i 1891, a l'església de Sant Esteve de Sesrovires. Però en aquesta segona versió els àngels músics van quedar reduïts a mitjos cossos. Això mateix passa a Santa Maria de Mataró: unes figures que trobem en altres edificis de cos sencer es redueixen aquí a bustos. Tot i així, tal com passa amb l'altre cas, la coincidència dels models amb altres obres és clara.[9]

Entre les obres conegudes del taller Amigó, amb dissenys de Claudi Lorenzale, hi ha alguns exemples de clars paral·lelismes amb les imatges de Santa Maria de Mataró. L'església que més referents ens ofereix és, malgrat les refetes de postguerra, la del col·legi dels jesuïtes de carrer de Casp de Barcelona, on trobem models gairebé idèntics als de Santa Maria de Mataró en les figures dels sants Jaume major i menor, Tadeu, Mateu, Joan i Pere. Només cal destacar el canvi de posició d'alguns dels símbols, com els llibres dels evangelistes i el fet que a Mataró ens trobem amb bustos, mentre que a Casp les imatges són de cos complet. Altres esglésies ens ofereixen també exemples paral·lels. És el cas de les figures de sant Pere de l'església de San Pedro de Terol i de les catedrals de Girona i Palma de Mallorca. Les esglésies de Sant Ramon de Penyafort de Barcelona o la catedral de Menorca ofereixen versions de les mateixes imatges de cos complet i amb el

Àngels de Claudi Lorenzale. Detall d'una de les vidrieres de l'església de Sant Esteve de Sesrovires, realitzades el 1891. / Col·lecció de Paloma Somacarrera. / Detall d'una de les vidrieres de la Capella-Panteó de Sobrellanos (Comillas), realitzades el 1881.
Fotos: Sílvia Cañellas i Núria Gil.

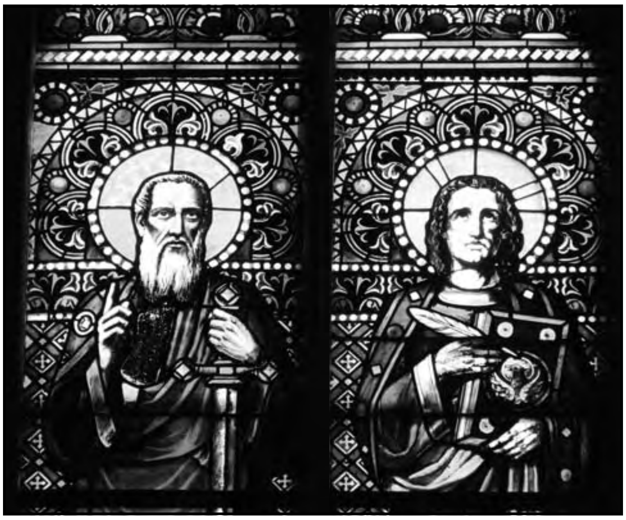

Vitrall de l'església del Sagrat Cor de Casp (Barcelona), obrat el 1890. Detall de les imatges de sant Pau i sant Joan.

Foto: Sílvia Cañellas.

Detall del bust de sant Pere del vitrall de la capella del Sagrament de Santa Maria de Mataró. Projecte del taller Amigó que utilitza la imatge del mateix sant procedent de la col·lecció de Paloma Somacarrera.

Foto: Núria Gil.

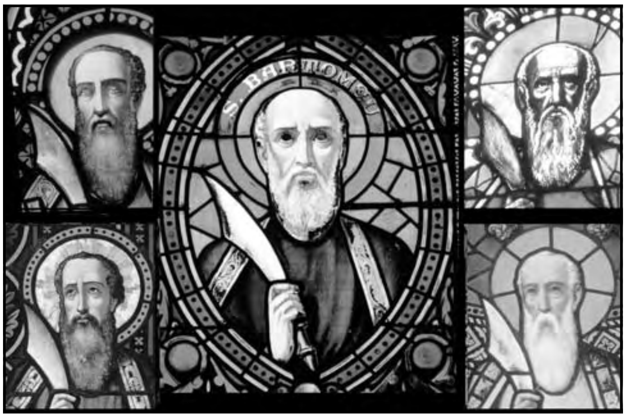

Detalls dels bustos de sant Bartomeu de diferents vitralls del taller Amigó datables entre 1880 i 1890. De dalt a baix, i d'esquerra a dreta, hi ha els de les esglésies de: Sant Ramon de Penyafort (Barcelona). Foto: Sílvia Cañellas / Sant Esteve de Bordils. Foto: Anna Santolària / Santa Maria de Mataró, al centre. Foto: Núria Gil / Sagrat Cor de Casp (Barcelona). Foto: Sílvia Cañellas / San Pedro de Teruel. Foto: Javier Escriche, Fundación Amantes de Teruel.

cap lleugerament entregirat, però amb uns trets que es corresponen amb els que trobem a Mataró.

D'altra banda, si es dona una ullada als projectes conservats en la col·lecció particular de la vitrallera Paloma Somacarrera procedents del taller Amigó, trobem també alguns paral·lelismes clars. Són bons exemples d'això les figures de sant Pere i sant Mateu, tot i el canvi de símbols d'aquest darrer, que en els projectes apareix amb espasa i pedres, i a Mataró amb el llibre que l'assenyala com un dels evangelistes.

Més interessant és encara el cas de sant Bartomeu, del qual tenim diverses versions gairebé idèntiques conservades en algunes de les esglésies esmentades i també una versió dempeus a l'església de Bordils (Girona) i a San Pedro de Terol. La imatge es correspon perfectament amb la tipologia de sants barbats dissenyats per Claudi Lorenzale que es conserven entre els dibuixos del gabinet de gràfics del Museu Nacional d'Art de Catalunya.[10]

Cal concloure, per tant, que la correspondència entre els dissenys d'aquestes imatges i d'altres realitzades seguint els models establerts per Claudi Lorenzale és prou clara com per atribuir-li els dissenys originals de les imatges que tractem.

ELS PROBLEMES DE CONSERVACIÓ DE LA GRISALLA I DELS ESMALTS

Els vidres acolorits en massa, retallats segons assenyala el cartró, són, abans de posar-los entre les ales dels ploms, treballats amb unes tècniques que n'enriqueixen l'aspecte i que es poden resumir en: gravats a l'àcid o a la mola sobre vidre plaqué,[11] aplicació de groc d'argent i de grisalla[12] i l'ús d'esmalts vitrificables. La vidriera que tractem, com moltes altres de l'època, té problemes amb la conservació d'aquestes dues darreres tècniques.

La grisalla, que marca línies fosques/opaques i dona ombres, és una matèria vítria que ve utilitzant-se des dels temps medievals en la vitralleria tradicional. Durant el Barroc el seu ús es va limitar i la difusió dels esmalts vitrificables va portar a uns canvis tècnics que es van intentar revertir durant la segona meitat del segle XIX amb la idea de recuperar les tècniques medievals perdudes. Cal entendre, dins d'aquest context, els problemes que trobem en moltes de les obres dels Amigó i d'altres tallers d'aquest moment. A falta d'estudis més a fons sobre la composició química i els processos realitzats a la mufla del vitraller, cal seguir les explicacions que donen Beltrán / Bonet / Pradell (2017: 103-105), que apunten a diverses

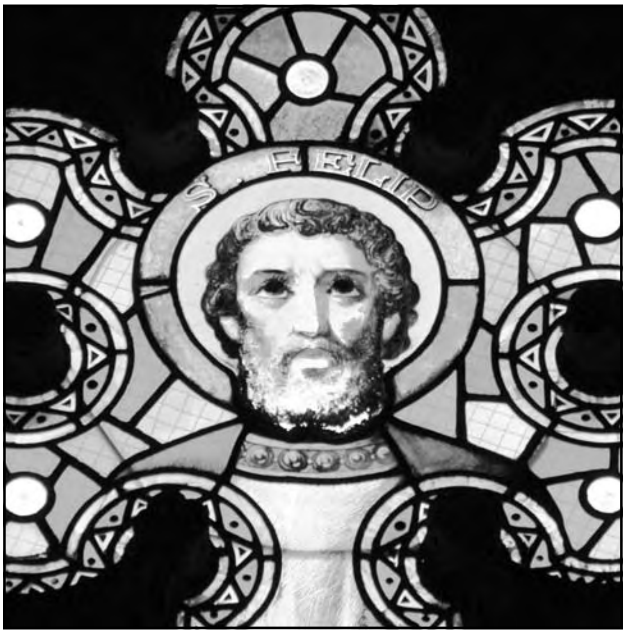

Detall del problema de la pèrdua de grisalla i esmalts en la barba i el rostre del bust de sant Felip de la capella del Sagrament de Santa Maria de Mataró.

Foto: Sílvia Cañellas.

Detall del bust de sant Joan de la capella del Sagrament de Santa Maria de Mataró. Els ulls rodons i negres semblen repassats per alguna intervenció poc curosa.

Foto: Núria Gil.

possibles causes de la mala conservació de grisalles i esmalts del taller Amigó. D'una banda, cal tenir present la composició química tant del vidre de base com de la grisalla i dels esmalts i la seva viscositat; d'altra banda, cal no descartar problemes amb la temperatura de la mufla i els elements mediambientals. Els autors esmentats ressalten el

fet que un excés de temperatura al forn impedeix l'adhesió a la base d'alguns dels esmalts, sobretot dels colors vermells, grocs i marrons. Els problemes principals que es poden veure a Mataró corresponen precisament a les grisalles i als esmalts de tons marronosos i de color carn.

El vitrall que tractem hauria de ser estudiat amb mitjans tècnics acurats per poder saber d'on provenen els problemes que pateixen les seves grisalles i esmalts, i veure si un envitrallat ajudaria a la seva millor conservació. D'altra banda, caldria també estudiar si s'ha de revertir alguna de les intervencions que sembla contenir, com la dels ulls de sant Joan, que semblen haver estat repassats de forma una mica barroera.

CONCLUSIONS

En definitiva, cal valorar la vidriera de la capella del Santíssim de Santa Maria de Mataró tenint present la seva cronologia, les circumstàncies de la seva realització i la relació amb altres peces del taller. Es tracta d'una important peça historicista amb temàtica de figures de sants, fetes seguint els models del pintor Claudi Lorenzale, que són clarament identificables perquè segueixen l'estil característic del pintor natzarè. L'obra té riques sanefes que són exemples clars de la producció del taller Amigó, una variada tècnica amb la utilització de vidres plaqués gravats, cibes i tècniques pictòriques que enriqueixen la peça; és un conjunt que ens remet a algunes de les obres més interessants del taller. Es tracta, per tant, d'una peça que exemplifica molt bé la qualitat de les imatges dels Amigó i de la seva tècnica, i que la situa entre les millors del seu moment. És també una obra que marca un punt d'inflexió en la col·laboració d'Enric Monserdà amb el taller.

Sílvia Cañellas i Núria Gil Farré

(Investigadores membres del
Corpus Vitrearum Medii Aevi Català [CVMA],
entitat lligada a l'Institut d'Estudis Catalans
i a la Unió Acadèmica Internacional)

BIBLIOGRAFIA

BELTRÁN / BONET / PRADELL (2017): Martí Beltrán / Jordi Bonet / Trinitat Pradell, «Enamel Deterioration; The Thermal Properties of Modernist Enamels and Stained Glass from the City of Barcelona», dins *Stained Glass: Art at the Surface. Creation, Recognition, Conservation.* Cambridge: The International Scientific Committee for the Conservation of Stained Glass, p. 102-112.

CAÑELLAS / GIL (2013): Sílvia Cañellas / Núria Gil, «El taller Amigó: de la tradició al progrés. El camí cap al vitrall modernista», dins *Congrés internacional coupDefouet.* Ajuntament de Barcelona i Universitat de Barcelona, juny de 2013. En línia: http://artnouveau.eu/admin_ponencies/functions/upload/uploads/Canellas_Gil_Paper.pdf> [Consulta: 10 de setembre de 2018.]

CAÑELLAS / GIL (2014): Sílvia Cañellas / Núria Gil, «La fábrica de vidrieras de los Amigó», *Cuadernos del Vidrio,* vol. 3. La Granja (Segovia): Real Fábrica de Cristales de la Granja - Fundación Centro Nacional del Vidrio, p. 42-59.

CAÑELLAS / GIL (2016): Sílvia Cañellas / Núria Gil, «Claudio Lorenzale Sugrañes (1814 o 1815-1889) projectista de vidrieres/vitralls», *Butlletí de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi,* XXIX. Barcelona: Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi, p. 57-74.

ELIAS (1927): Feliu Elias, *Enric Monserdà. La seva vida i la seva obra*. Barcelona: Casa Provincial de Caritat de Barcelona.

ESTEVE (2013): Agustí Esteve i Orozco de Nájar, *Qui és qui? Retaule de l'altar major del Reial Monestir de Santa Maria de Poblet*. Barcelona: Cercle d'Investigació i Documentació Medieval de Catalunya (CIDOMCAT).

MASRIERA (1889): José Masriera i Manovens, *Sesión necrológica dedicada a Don Claudio Lorenzale en la noche 13 de mayo de 1889.* Barcelona: Círculo Artístico de Barcelona.

PONSA (1974): Maria Glòria Ponsa Fontanals, *Claudio Lorenzale pintor*. Tesi de llicenciatura (inèdita). Universitat Autònoma de Barcelona, Facultat de Filosofia i Lletres.

SOLER (1989, juliol): Rafael Soler i Fonrodona, «La capella del Sagrament de Santa Maria de Mataró - 1889», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria,* 35, p. 45-54.

NOTES

1.- Les Confraries del Santíssim Sagrament s'encarregaven del culte eucarístic. Prenen el nom de Minerva perquè estan agregades a la confraria primària establerta a Roma, al temple de Santa Maria *Supra Minerva*. L'any 1614, la de Mataró fou agregada a la Minerva. Aquestes confraries van ser impulsades per l'Orde de Predicadors o Dominics.

2.- Vegeu Cañellas / Gil 2016.

3.- Agraïm a Nicolau Guanyabens i a Josep Maria Dresaire la seva amabilitat per donar-nos accés a la documentació al voltant de la construcció de la capella del Santíssim preservada al Museu Arxiu de Santa Maria, concretament a la documentació provinent de la família Boter de Palau referent al seu avantpassat Clorindo Boter.

4.- La Joieria Macià Hnos era propietat del marit de la seva germana Dolors, Eusebi Macià. Posteriorment Josep Puig i Cadafalch, gendre del matrimoni Macià-Monserdà, realitzarà una nova reforma interior de la botiga. Vegeu *Lo Catalanista. Diari no polítich,* núm. 42, 26 de novembre de 1880, p. 327.

5.- Arxiu Històric de Protocols de Barcelona (AHPB), núm. 1193/6. Notari: Pau Ferrés i Capderrós, manual de 1819, folis 102 i 149-151.

6.- Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi (APSMP), Secció de l'Obra, «Contesta de l'arquitecte Francisco de Paula Villar a la Comissió de Reconstrucció, 1878», foli 27 r. i 29 r. Vegeu Cañellas / Gil 2016, p. 62.

7.- Museu Arxiu de Santa Maria (MASMM). ESG. Junta d'Obra parroquial. Llibre de Caixa, desembre de 1892.

8.- Procés tècnic que consisteix a traspassar el projecte a mida natural.

9.- Vegeu Cañellas / Gil 2016: 66, fig. 7.

10.- Vegeu Cañellas / Gil 2016: 63, fig. 4.

11.- El vidre plaqué, acolorit en massa amb làmines de diferents colors, possibilita, amb el gravat, l'eliminació d'una capa de color i que en surti un color diferent en la part gravada.

12.- La grisalla és una matèria vítria composta d'òxid de ferro o coure o manganès, i un fundent mesclat amb un dissolvent que, un cop cuit, s'adhereix fortament al vidre. Pot ser de color bru o negre. És utilitzada per ombrejar, perfilar detalls o matisar el color del vidre. Aquesta matèria es verifica amb la cuita al forn a baixa temperatura i queda fortament adherida a la superfície del vidre. Es pot aplicar a manera de pintura o bé en negatiu (grisalla llevada o de punxó) retirant part del material abans de coure la peça al forn. Vegeu *Corpus Vitrearum Medii Aevi: Catalunya, 5. 2. Estudi entorn del vitrall a Catalunya.* Barcelona: IEC, 2014, p. 250.

El 26 de maig de 1968 s'inaugurà un monòlit dedicat a Pompeu Fabra als jardins dels blocs anomenats «d'en Valls», situats al que és avui l'avinguda de Puig i Cadafalch. Va ser l'acte central d'un programa d'actuacions que una comissió ciutadana havia preparat amb motiu del centenari del naixement de l'eminent filòleg. Francesc Masriera formava part del conjunt de joves que impulsà la Comissió Fabra de fa 50 anys i relata en primera persona com es va organitzar la commemoració, a més de contextualitzar-la dins l'època.

Aquest article conté el text de la conferència que ell mateix va pronunciar el passat 26 de maig a la biblioteca Pompeu Fabra, després de la qual es va fer una ofrena floral al mateix monument de 1968, actualment situat a la plaça d'Occitània.

Amb la publicació d'aquesta conferència, el Museu Arxiu de Santa Maria s'afegeix a la celebració de l'Any Fabra.

EL MONUMENT D'HOMENATGE A POMPEU FABRA DE 1968, PORTA D'ENTRADA D'ÒMNIUM CULTURAL A MATARÓ

ELS ANYS SEIXANTA. CONTEXT HISTÒRIC I ACTIVITAT CULTURAL

El Mataró dels anys seixanta era el resultat d'un creixement espectacular i la demografia s'ampliava sense parar. Hi havia treball i perspectives de futur. Ritme de vida a l'alça després de molts anys de precarietats, cosa que comportava la formació d'uns barris perifèrics desconnectats de la ciutat.

Una ciutat que es mantenia amb reduïts nuclis de resistència favorables a la normalització del català; s'anava pessigant, no hi havia altra opció. Una nova generació de joves volíem passar full i procuràvem redescobrir d'on veníem i cap on anàvem. Intuïtivament molt sovint i amb il·lusió sempre.

Per a nosaltres, que érem joves, tot resultava nou. El relleu generacional suposava un pas endavant en les estructures socials i associatives, hi havia una amagada efervescència que s'encomanava.

Exposat així, es fa palès que uns quants movien associativament i culturalment la ciutat: eren els més sensibilitzats, en molts camps i de manera diversa. No en faré la llista, em deixo portar pel record.

Com i de quina manera ens comportàvem els joves? En traçaré uns quants exemples. Recordo els debats de cinefòrum, una plataforma que servia d'excusa per conèixer què es coïa més enllà de les nostres fronteres, amb aportacions interessants que superaven la intenció del mateix director de la pel·lícula i del presentador. La Nova Cançó havia traspassat els espais d'intimitat i ja tenia un públic devot que en taral·lejava les cançons.

Esbós del medalló del monument a Pompeu Fabra, obrat per Jordi Arenas i Clavell amb argila i guix, l'any 1968.
Museu de Mataró núm. 12792.

Es respirava desinhibició, i entitats tradicionals com el Cercle Catòlic i el Foment Mataroní ja es decantaven pel català com a llengua vehicular sense manies. I també hi havia entitats excursionistes

que alternaven l'excursionisme amb la defensa de la cultura autòctona, cosa molt meritòria en els anys de la més dura repressió.

El Racó del Casal Mutualista, que mantenia les conferències setmanals els dissabtes a la nit, on hi passava el bo i millor del món artístic i cultural del nostre país. Allí, en aquell cenacle particular, moltes veus sense difusió oficial tenien l'oportunitat de ser escoltades. I també existien altres conferències organitzades espaiadament.

Recordo, també, als primers anys seixanta, unes sessions que es feien a les Cristalleries, el «Forn del vidre». Allí vaig descobrir Salvador Espriu amb *La pell de brau*, i Baltasar Porcel amb *La simbomba fosca,* gràcies a les representacions de l'Agrupació Dramàtica de Barcelona.

Esmento també un Orfeó Mataroní que feia la viu-viu i que pocs anys després fou un element de cohesió important en la revitalització de la Missa de les Santes, sota la direcció de Jordi Arenas.

I una Radio Maresma (escrit així a l'època) de Mataró, com a emissora sindical pertanyent a la Central Nacional Sindicalista (C. N. S.) i la televisió de canal únic en blanc i negre. I les exposicions plàstiques cada vegada més atrevides. Les manifestacions sindicals reivindicatives, el Primer de Maig amb detencions, l'entrada dels «Siscents» que permeté a la gent passar de fer vacances a anar de vacances. I les segones residències dels qui aconseguien una bona posició econòmica.

Un Mataró fragmentat, desigual, amb un cinturó de barriades muntades amb precarietat manifesta. Tot un repte. El creixement de la ciutat demanava places escolars. Associacions de pares voluntaris intentaven pal·liar el problema. I de cara a la formació professional s'instal·là un nou edifici a la carretera d'Argentona (avui centre de secundària Miquel Biada, a l'avinguda de Puig i Cadafalch), alhora que quedava abandonada l'atenció a les arts decoratives i aplicades (l'antiga escola d'Arts i Oficis).

EL PAPER DE L'ESGLÉSIA

La jerarquia eclesiàstica pesava molt i representava un dels pilars del sistema. Uns quants anys abans, després del Congrés Eucarístic, el bisbe Gregorio Modrego s'havia adonat que una gran part de l'emigració quedava en zones desemparades de tota mena d'assistència: social, urbanística i espiritual, la darrera de les quals era la que més el preocupava. Les esglésies parroquials creades de nou en aquests nuclis van obrir-se a infants i adolescents que, desarrelats, no sintonitzaven amb la vida de la ciutat i desconeixien el país. En més d'una d'aquestes parròquies es treballà molt i molt bé la confraternització, l'esplai i la formació. Rectors, vicaris i joves s'hi dedicaren amb eficàcia. Ho he volgut significar.

L'EXCURSIONISME

En aquells anys, l'entitat Unió Excursionista de Catalunya (UEC) - Delegació de Mataró tenia un prestigi guanyat a pols: era la formació que havia aconseguit reunir un grup d'entitats excursionistes locals poc abans de la Guerra Civil, i va ser un baluard fort i potent del muntanyisme i de la defensa de la llengua i la cultura catalanes en els anys més durs de la postguerra. Era una entitat consolidada, amb estatge de nova planta i de propietat al carrer Nou. El 1968, el mataroní Josep Beltran presidia la U.E.C. general de Catalunya. Persona discreta, positiva i tenaç, va ser un dels primers a treballar per tirar endavant un port a Mataró.

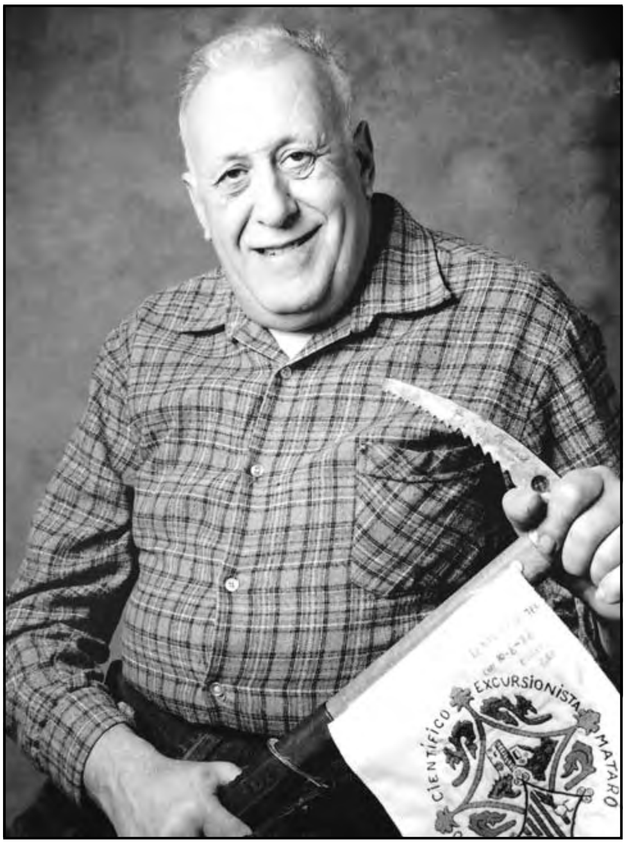

Josep Mas i Mas, president de l'Agrupació Científico-Excursionista quan l'any 1968 aquesta entitat entomà la secretaria de la Comissió d'Homenatge a Pompeu Fabra.

Imatge extreta de *Cingles* núm. 89, de desembre de 2000. Foto: Jordi Egea.

L'excursionisme tenia bona prèdica entre la joventut i s'eixamplava dia a dia amb l'escoltisme i altres grups. Les excursions agafaven pes, no sols d'esbarjo esportiu sinó com a element de formació. I, deixem-ho clar, amb un sentit de país incontrovertible.

Una altra formació excursionista feia vida com a secció del Cercle Catòlic, amb estatge a l'edifici de l'entitat mare. L'Agrupació Científico-Excursionista, de passat potent i avançat, mantenia les activitats amb regularitat i bona disposició. La vaig conèixer amb uns seixanta associats i una regulada programació. I la vaig veure créixer. Josep Mas —el recordaré sempre— va obrir-ne les portes i un aire nou va entrar a cabassos. Acceptava tothom —i quan ho dic, ho vull emfasitzar: tothom.

Van ser uns anys espectaculars. El jove que treballava el torn de nit i vivia a la Llàntia sortia d'excursió amb l'universitari amb cognoms de famílies mataronines tradicionals que vivia a la plaça Gran. No es demanava res: que gaudissis de l'amistat i la muntanya. Es va anul·lar la inscripció avalada per dos antics socis: hi cabia tothom. Les dones rebien el mateix tracte que cada soci: si bé de primer elles pagaven una quota reduïda, més endavant es va igualar la quota a la dels homes.

En Josep Mas n'era l'ànima. En pocs anys no hi cabíem: cinc-cents socis i amb un gran pes en la vida esportiva i cultural de la ciutat. Vam editar un butlletí reproduït en sistema ciclostil i cada vegada érem més agosarats. Un altre puntal de l'entitat va ser en Pere Busquets: tenia molta empenta i ens feia treballar tothora. Dins les nostres possibilitats tiràvem endavant el butlletí i, sense vergonya, anàvem a veure a qui fos i res no ens espantava. Aconseguíem molt bones col·laboracions i ens sentíem ben rebuts allà on ens presentàvem.

He parlat de dos amics, en Pep Mas i en Pere Busquets, que ho van donar tot per «l'Agrupe». Ells van empènyer amb el seu entusiasme una entitat nova i atípica, atractiva per a una joventut immersa en la cautela moral i social en què es movia una societat on imperava el nacionalcatolicisme. Hi havia necessitat de trencar motlles. Recordem que som a l'època del Maig del 68.

LES CLASSES DE CATALÀ

Remarcable va ser el paper d'una entitat que considero crucial en la celebració del centenari de Pompeu Fabra a Mataró, en el seu esperit sobretot. Em refereixo a l'Associació d'Antics Alumnes i Amics de l'Escola Pia. La seva feina anà més enllà de la feina i el gaudi dels seus membres en record del seu pas per l'escola. L'escola com a referent, sí, però l'Associació va participar i incidir en la vida de la ciutat amb empenta. I de quina manera! Editaren butlletins amb posicionament social crític, informatiu i decidit.

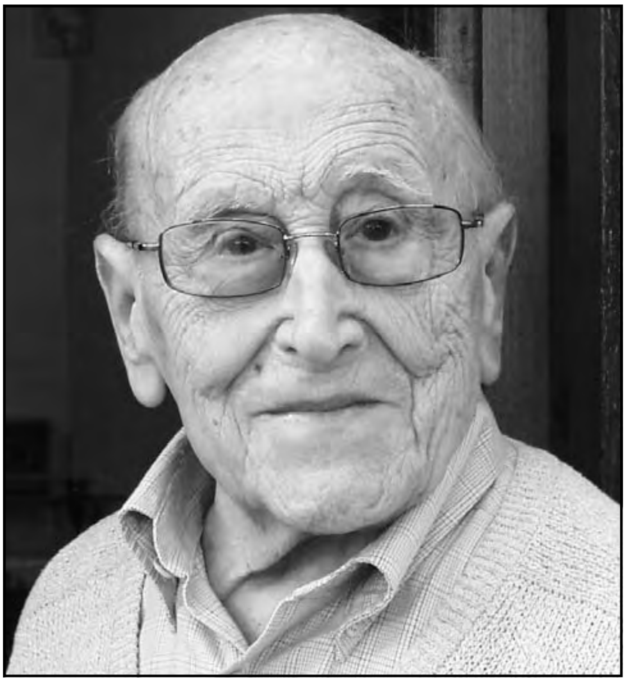

Manuel Clariana i Regàs, professor dels cursos de llengua catalana. Arxiu familiar.

La demanda de l'ensenyament en català era al carrer. Encara em meravella com i de quina manera s'acudia als cursos de llengua catalana del senyor Manuel Clariana i Regàs. Hi havia fam de català i la bonhomia i disposició del senyor Clariana ens animava a assistir a les classes nocturnes que tenien lloc als locals de l'escola de Santa Anna. Era un primer pas per trencar el malson. Persona de primmirada educació, minuciosa, tenia el do de fer-nos sentir a prop d'ell.

El vaig tractar i tan sols una vegada se'ns enfurismà: fou per una incorrecció gramatical a l'imprès de convocatòria d'una reunió de la Comissió Monument a Pompeu Fabra. El pronom feble «li» escrit amb la combinació de dos pronoms el va trasbalsar. Foren uns anys en què els cursos de català començaren a celebrar-se en diverses entitats. El que es feia a l'Agrupació Científico-Excursionista anava a càrrec de Pere Solà.

COMMEMORACIÓ DEL CENTENARI DEL NAIXEMENT DE POMPEU FABRA

Parlem primer d'un precedent. L'any 1967 l'Associació d'Antics Alumnes i Amics de l'Escola Pia organitzaren un homenatge al mataroní Josep Puig i Cadafalch, arquitecte, arqueòleg, polític i president de la Mancomunitat de Catalunya. Manuel Salicrú, Oriol Quadrada, Josep Maria Ferrer i altres hi van treballar amb ganes. El president de l'Associació era Juli Cusachs. Es donà el nom de l'homenatjat a la carretera d'Argentona, es posà una placa commemorativa a la seva casa natal del Carreró número 39 i es celebraren conferències glossant la seva gran personalitat. L'Agrupació Científico-Excursionista s'hi adherí i editià un butlletí intern destinat a la seva figura. En aquesta publicació, hi col·laboraren persones de prestigi. Un grup encapçalat per Pere Busquets va remoure cel i terra per donar-li gruix i contingut. El resultat d'aquesta experiència de 1967 animà a continuar fent camí i serviria de model per a futures commemoracions, com la de l'any següent.

És així com el 1968, any del centenari del naixement del Mestre Pompeu Fabra, l'equip redactor del *Butlletí de l'Agrupació Científico-Excursionista* va pensar: ara és la nostra. Vull citar Jordi Carbonell i Josep Esteragués, entre altres, que van treballar molt i bé en el butlletí ciclostilat, cada vegada més ambiciós. Ells m'han explicat més d'una vegada com i de quina manera anaven a visitar els possibles col·laboradors.

A Barcelona, una comissió dedicada a preparar la commemoració en honor de Fabra convocà una reunió a l'estatge del Centre Excursionista de Catalunya. Membres de l'Agrupació hi vam assistir. En sortiren decidits a fer uns actes a Mataró dedicats a l'eminent filòleg. L'escriptor Joaquim Casas, persona enderiada per la cultura i el país, ens va fer costat i ens orientà.

Calia trobar el suport d'una entitat jurídicament reconeguda. L'Agrupació era aleshores una secció del Cercle Catòlic. El senyor Jesús Segura n'era el president. L'anàrem a veure amb previsió i una certa malfiança. Amb sorpresa, s'ho agafà amb inesperat entusiasme i proposà una convocatòria adreçada a persones notòries de la ciutat interessades pel tema.

En aquells moments l'Agrupació col·laborava, espaiadament, a la publicació *Mataró*, trisetmanari del Movimiento. Escrivíem en un apartat que es titulava «Natura», cada vegada dedicat a un tema excursionista concret. El dia 2 de març de 1968 l'article portava el títol de «Pompeu Fabra excursionista»; va ser una excusa per referir-nos a l'any Fabra.

Hi vam escriure: «Actualmente se está conmemorando, en todo el ámbito de habla catalana, el centenario del nacimiento del insigne filólogo...», i es feia constar més endavant: «Pompeu Fabra dijo: *Tots els esports em plauen, però l'excursionisme sobretot. Per a mi ha estat el complement de la meva vocació filològica. Ni la pràctica de l'excursionisme ni l'estudi de la llengua no m'ha donat mai cap disgust. Al contrari.*» Aquest fragment s'adequava a una secció que parlava d'excursionisme i en mantenia la viabilitat.

L'article es publicà al costat d'un altre sobre «La mujer en las Cortes. El ejemplo y la obra de la Sección Femenina que ha proyectado sobre la mujer española...». L'article sobre Fabra l'acceptaren sense retret. Fou llavors que la direcció del trisetmanari *Mataró* ens demanà col·laboracions per l'extraordinari de Setmana Santa. Vam presentar uns treballs en català, portats personalment a casa del director de la publicació. Res de res: la secció dedicada a l'excursionisme quedà diluïda i es tancà amb un escrit sobre espeleologia.

L'alcalde de la ciutat, Pedro Crespo Gil, «jefe local del Movimiento», excombatent i procurador a Cortes, havia estat nomenat el 1955 en substitució d'Emilio Albo Franquesa, empresari metal·lúrgic. Era evident que la totalitat del consistori, els «concejales», quedaven integrats a les normes i lleis del Movimiento. L'apartat de Cultura anava a càrrec de Lluís Soler Fonrodona, prolífic escriptor local molt acostat a les directrius vigents del règim.

LA COMISSIÓ FABRA DE 1968

Es tirà endavant la Comissió Fabra. Després d'una primera reunió a la Saleta de la Sala Cabanyes, amb l'assistència d'una quarantena de persones representatives dels estaments mataronins, es constituí una comissió per elaborar el programa. Jesús Segura, president del Cercle Catòlic; Joaquim Bartra, degà del Col·legi d'advocats; Josep Beltran, president de la Unió Excursionista de Catalunya (l'entitat d'àmbit general); Joaquim Casas, escriptor i periodista; Manuel Salicrú, de l'Associació d'Antics Alumnes i Amics de l'Escola Pia; Josep Mas, president de l'Agrupació Científico-Excursionista; Pere Solà, mestre de llengua catalana en hores lliures (més endavant fou President d'Òmnium Cultural de Mataró) i dues joves universitàries, Núria Duran i Carme Maltas, puntals de referència

generacional. La participació jove femenina, encara que reduïda, va aconseguir dotar la comissió d'un toc de transversalitat representativa.

La part de secretaria es confià a l'Agrupació Científico-Excursionista. Era el mes d'abril i els actes es celebraren a finals de maig, tot a cuita-corrents.

La despesa, calia sufragar-la amb donacions de particulars i entitats. La resposta va ser bona des del primer moment, i fins i tot hi contribuïren persones a qui no se'ls havia proposat de participar-hi per la seva orientació política. Fou una àmplia resposta ciutadana, cosa que mou a una reflexió que he anat fent amb el pas del temps. Sociològicament, el sentiment de país estava més estès del que ens semblava, hi havia un substrat que no es deixava veure, que es manifestava quan es presentava l'ocasió.

Molts particulars feren donacions, i la Caixa d'Estalvis Laietana i l'Ajuntament de Mataró hi participaren amb cinc mil pessetes cadascú. La crida va superar els càlculs previsibles. Es comptà amb l'adhesió de 51 entitats.

S'encarregà la representació de Pompeu Fabra en un medalló a l'artista Jordi Arenas i Clavell. De suport, es trià un esvelt monòlit de granit amb la inscripció «MATARÓ A POMPEU FABRA». La pedra procedia de la nostra serralada litoral, més concretament de la zona del complex urbanístic La Cornisa. Josep Fradera i Soler, que més endavant va ser president d'Òmnium Cultural, s'encarregà de la gestió i donà tota mena de facilitats.

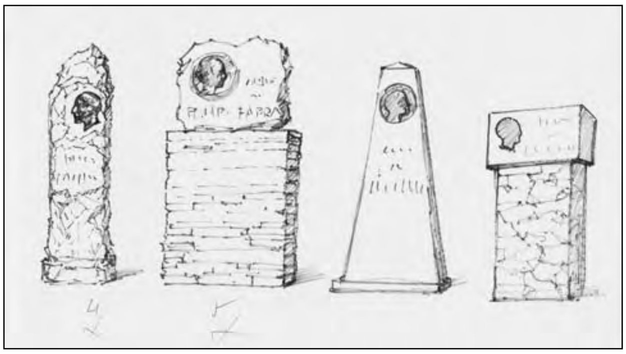

Esbossos del monument a Pompeu Fabra dibuixats per Jordi Arenas i Clavell. Museu de Mataró núm. 1-1497.

La inauguració oficial del monòlit fou el diumenge 26 de maig d'ara fa 50 anys. Comptà amb l'assistència de Carola Fabra, filla del Mestre, acompanyada de les autoritats locals, l'alcalde Pedro Crespo i el regidor de Cultura Lluís Soler Fonrodona (ambdós amb cara de circumstància), acompanyats del president de la Comissió Fabra, Jesús Segura.

Inauguració del monòlit a Pompeu Fabra, el 26 de maig de 1968. Al centre, Carola Fabra, filla del mestre, i Pedro Crespo, alcalde de Mataró.

Omnium Cultural de Mataró. Arxiu d'imatges.
Foto: Tomàs Manent.

Inauguració del monòlit a Pompeu Fabra, el 26 de maig de 1968. D'esquerra a dreta, Pedro Crespo, alcalde; Carola Fabra, filla del mestre; Jesús Segura, president de la Comissió Fabra i Lluís Soler, regidor de Cultura.

Omnium Cultural de Mataró. Arxiu d'imatges.
Foto: Tomàs Manent.

El monòlit s'instal·là en els jardins particulars dels blocs anomenats «d'en Valls», edifici situat a l'inici de la carretera d'Argentona (ara avinguda de Puig i Cadafalch), propietat dels senyors Josep M. Alsina, Miquel Brullet, Josep Mach i Joan Valls, que s'hi prestaren sense cap inconvenient.

Es va fer en aquests jardins per la impossibilitat d'obtenir un permís per instal·lar-lo en un espai públic i pel poc temps de què disposàvem per gestionar-ho tot. A canvi, però, s'aconseguí que el carrer que s'obriria de nou des d'aquell punt de la mateixa carretera d'Argentona fins al carrer Miquel Biada constés com a carrer de Pompeu Fabra en el nomenclàtor de la ciutat.

Joaquim Casas presenta als lingüistes Joan Triadú i Francesc Vallverdú a la Biblioteca Popular de la Caixa d'Estalvis Laietana, 26 de maig de 1968.

Omnium Cultural de Mataró. Arxiu d'imatges.
Foto: Tomàs Manent.

Carola Fabra en conversa amb Manel Salicrú, membre de la Comissió d'Homenatge a Pompeu Fabra, després de la conferència de Triadú i Vallverdú, 26 de maig de 1968.

Omnium Cultural de Mataró. Arxiu d'imatges.
Foto: Tomàs Manent.

L'acte de descobriment del monòlit fou precedit d'una audició de sardanes a càrrec de la Cobla Comtal. Tot va agafar el to solemne que requeria, gens abrandat i molt seriós. Flors per a la senyora Fabra i parlaments que desvetllaren l'emoció continguda del moment.

Després, a dos quarts d'una del migdia, hi va haver una conferència als locals de la Biblioteca Popular de la Caixa d'Estalvis Laietana, a càrrec del pedagog Joan Triadú i del sociolingüista Francesc Vallverdú, tots dos molt reconeguts.

La Festa Fabra va ser precedida d'un concurs d'ortografia catalana celebrat el dia anterior, amb dues categories: la infantil, fins a dotze anys, i la juvenil, de tretze a setze. La coordinació i direcció del concurs va anar a càrrec del senyor Manuel Clariana. La Sala Cabanyes del Cercle Catòlic s'omplí amb cent quaranta-tres participants.

Pel que fa a la carta que la Comissió Fabra havia presentat a l'Ajuntament amb la petició «que aparezcan nuestras calles y plazas rotuladas, además de la forma actual, en catalán», va ser desestimada pel consistori per «considerar innecesaria la duplicidad en lengua catalana de la rotulación de las calles».

103-Pg
Núm. 130
yuntamiento de MATARÓ
REGISTRO GENERAL
Jesús Segura - Presidente Circulo Católico
entado con esta fecha, y a las 12'30 y otros horas,
ito dirigido al Iltre. Sr. Alcalde-Presidente
solicitando se establezcan normas a seguir para la rotulación de calles de la Ciudad, en catalán.
y acompañando a la misma los documentos siguientes :
Mataró de Agosto de 1968.
El Encargado del Registro.
AYUNTAMIENTO DE MATARÓ CENTRAL

Comprovant de la carta, entrada al registre de l'Ajuntament, en la qual Jesús Segura, en tant que president del Cercle Catòlic, demana que s'estableixin unes normes per retolar el nom dels carrers en català.

Arxiu de l'Agrupació Científico-Excursionista.

CONSEQÜÈNCIES DE L'HOMENATGE. LA FORMACIÓ DE LA DELEGACIÓ D'ÒMNIUM CULTURAL

Feia tot just un any que s'havia aixecat la penalització de la clausura d'Òmnium Cultural, que es mantenia des de l'any 1963.

En assabentar-se de l'organització dels actes commemoratius a Mataró, Òmnium Cultural de Barcelona es posà en contacte amb els gestors de la commemoració a Mataró i encarregà a Jesús Segura, com a president de la Comissió Fabra, que engegués una delegació d'Òmnium a Mataró. Això s'explica àmpliament al llibret *25 anys d'Òmnium Cultural a Mataró (1971-1996)*, publicat pel Patronat Municipal de Cultura el setembre de 1996. Jesús Segura convocà al seu despatx persones que ell va creure interessades en el projecte, com Jesús

Quadrada, Joan Batlle, Joan Bonamusa, Manel Salicrú, Lluís Terricabras, Joaquim Bartra i Josep M. Ferrer.

Hom proposà com a president Jaume Llavina: a més de disposat a ser-ho, se'l considerava exemple de fidelitat al país i d'una gran humanitat. Així, Jaume Llavina i Cot, que havia estat alcalde de Mataró en temps de la República, el 1933, fou el primer president de la delegació d'Òmnium Cultural a Mataró.

Un apunt sobre Jesús Segura. Quan el convidàrem a formar part d'una Comissió organitzadora de l'homenatge a Pompeu Fabra, ostentava el càrrec de president del Cercle Catòlic. Confesso que no pensàvem pas que ens ho posaria tan fàcil. Ens vam adonar que se li desvetllaren unes sensacions que feia anys que havia deixat de banda. Talment un retorn a la joventut? Ves a saber! Després vam conèixer que de jove havia apostat pel catalanisme.

Joaquim Casas, en una conferència en el marc del Congrés de Cultura Catalana, l'any 1973, va dir: «El catalanisme del Foment Mataroní era d'un catalanisme tebi i el del Cercle Catòlic més viu.» Doncs Jesús Segura s'havia mogut pel Cercle Catòlic i fou membre de la comissió d'unes Diades del Llibre que es celebraren els anys trenta. També havia col·laborat al *Diari de Mataró*, que des del 1923 s'editava en català.

El grup de joves que formàvem part de la Comissió Fabra ens adonàvem que teníem similituds amb persones que, com en Jesús Segura, de joves s'havien decantat pel catalanisme. Després de les dificultats de tants anys, alguna cosa els en quedava.

Tancat l'homenatge i ja en marxa la gestió d'una delegació d'Òmnium Cultural a Mataró, els excursionistes ens veiérem capaços d'editar un butlletí-revista imprès. L'any 1966 el ministre d'Informació i Turisme Manuel Fraga havia instaurat una nova llei de premsa que semblava més oberta, però igualment per publicar un butlletí imprès necessitàvem el vistiplau del Cercle Catòlic i el seu suport jurídic. Cap problema! Fins i tot Jesús Segura en féu el primer editorial. La revista *Cingles*, així és com es va titular, va ser guardonada anys després amb el Premi Tasis-Torrent de premsa comarcal per la seva exemplar trajectòria.

De la Caixa d'Estalvis Laietana s'aconseguí la cessió de la casa Coll i Regàs, obra de l'arquitecte Puig i Cadafalch, al carrer d'Argentona, com a seu de la delegació d'Òmnium Cultural. Un cop formada la junta, Josep M. Ferrer i Gibert en va ser comptador i tresorer fins al 1981, deu anys. No tinc cap dubte que va exercir les funcions amb l'entusiasme i l'efectivitat que li eren característics. Joaquim Casas, amb aquella ironia tan seva, el presentava com «el millor secretari dels que es fan i es desfan». Jo he tingut el goig de tractar en Josep Maria i en va néixer una molt bona amistat. Indubtablement —ho dic de cor— la relació amb ell no em deixà indiferent i entrà en el sac dels records amb la nota més alta.

LA SITUACIÓ ACTUAL

Ara Òmnium Cultural a Mataró gaudeix d'un full de serveis irreprotxable, amb una implantació sòlida i un treball consolidat avalat pel pas de tants voluntaris amb consciència de país, d'un país millor damunt la base de la cultura i la llengua, de l'autenticitat cívica i social.

He recordat actuacions de fa cinquanta anys que van en aquesta línia, n'he citat alguns noms. N'hi havia més. Gràcies a tots ells i a tots els que durant tant de temps hi han posat el seu gra de sorra, o tot un sac: ensenyament de la llengua catalana, cicles de conferències, posicionaments en favor de la llengua i la cultura, civilitat i ciutadania, cicles formatius, cursos, participació en accions reivindicatives... són el seu palmarès.

Ofrena floral davant el monument dedicat a Pompeu Fabra, el 26 de maig de 2018, cinquanta anys després de la inauguració del monòlit.

Foto: Nicolau Guanyabens.

Han estat molts els que hi han participat i que li han donat el to i l'empenta com a conseqüència d'aquells inicis. Si mirem enrere ens diem: Déu n'hi do! Les adversitats no ens han fet defallir i els reptes actuals obliguen a tirar endavant amb més ganes que mai, perquè l'objectiu s'ho val.

M'ha estat un goig poder-vos relatar aquests records que per mi són un homenatge als seus protagonistes, molts dels quals ja no es troben entre nosaltres. Una constatació: som un país que és viu perquè es treballa amb voluntat i sentiment, enfront les dificultats i els entrebancs que posen els que no ens volen. Ha estat i és així. I continuar endavant, depèn de nosaltres. No hi ha altra manera. Si seguim per aquest camí serem millors persones i més lliures. Ara, avui, ens movem entre la il·lusió i el dubte. No hi ha altra sortida que treballar-hi i estimar. Òmnium Cultural ens és un referent.

En l'ordre més íntim i personal, vull insistir en el meu record a Josep Mas i Pere Busquets, dues persones que vaig tractar amb la naturalitat de les il·lusions compartides. Vam creure que fomentar l'excursionisme era una manera de potenciar-nos com a país. Perquè, n'estic segur, Catalunya ha resistit embats anorreadors i els ha anat superant en part gràcies a aquesta disposició tan nostra de fer de l'associacionisme un llaç indestructible.

Unes constatacions finals: entre octubre i novembre de 1991, el Club d'Opinió Jaume Llavina va adreçar una carta a l'alcalde Manuel Mas per demanar-li un nou emplaçament del monòlit dedicat a Pompeu Fabra. Es gestionà amb el regidor d'urbanisme Agustí Valdé i l'arquitecte municipal Ramon M. Esquerra. S'instal·là a l'horta de Cal Bonminyó, ara anomenada plaça d'Occitània. Més endavant, el novembre de 1997, a la part alta, s'hi aixecà la primera biblioteca pública de la ciutat amb el nom de Pompeu Fabra, nom acceptat a requeriment també del Club d'Opinió Jaume Llavina.

Òmnium Cultural de Mataró-Maresme al llarg de tots aquests anys, des de 1971, ha treballat a favor de la llengua i la cultura. En aquests moments, davant una situació tan delicada com la que ens trobem, per defensar aquests valors hi ha empresonats i exiliats, entre ells el president d'Òmnium Cultural, Jordi Cuixart.

Ara i aquí vull demanar i reclamar la llibertat dels presos polítics i el retorn dels exiliats.

Moltes gràcies.

Francesc Masriera i Ballescà

Agraeixo la col·laboració d'Òmnium Cultural Mataró, la biblioteca Pompeu Fabra, l'Arxiu Municipal de Mataró i l'Arxiu Comarcal del Maresme, el Museu Arxiu de Santa Maria, el Museu de Mataró, l'Agrupació Científico-Excursionista, Roser Trilla i la família Clariana i Coll.

Ara fa cent anys, el desembre de 1918, va néixer a Santa Margarida de Montbui Josep Gomà i Carol. L'any 1989 fou nomenat fill adoptiu de la ciutat de Mataró «en reconeixement a la seva valuosa aportació tant periodística com promotora de l'esport de la nostra ciutat». En aquest article els seus fills, Antoni i Josep, tracen la seva biografia. Expliquen com Gomà, vingut d'un petit poble de l'Anoia, va desenvolupar una activitat ingent a la nostra ciutat en pro de la difusió de l'esport i els seus valors més nobles.

Descobrim un home enginyós, metòdic i treballador; gran comunicador, impulsor d'iniciatives múltiples, exemple de superació i persona estimada. Partidari de l'esport modest, apassionat de l'olimpisme, a través de la ràdio i la premsa escrita, va relatar tot allò que passava a l'esport local durant més de quaranta anys, entre 1951 i 1993. Cronista excepcional, el seu llegat testimonia el dinamisme de base d'un Mataró bolcat a l'esport.

JOSEP GOMÀ, CRONISTA DE L'ESPORT I FILL ADOPTIU DE LA CIUTAT DE MATARÓ

MONTBUI: ELS PRIMERS ANYS

Josep Gomà i Carol va néixer a Santa Margarida de Montbui[1] (Anoia) el 4 de desembre de 1918. La seva mare, Josepa Carol i Prats (1889-1974), i el seu pare, Antoni Gomà i Puiggròs (1886-1975), van viure sempre en aquest petit poble, tradicionalment dedicat al sector agrícola però que, per la proximitat amb Igualada, va tenir des de mitjan segle XIX fins a la crisi dels anys 80 del segle XX fàbriques vinculades a la indústria tèxtil.[2]

La mare de Josep Gomà no sabia llegir. Com que de ben petita va anar a treballar a la fàbrica, no va poder aprendre de lletra. En canvi, el seu pare, el nostre avi Ton, a partir de les lliçons dels mestres contractats per l'Ajuntament de Montbui, va poder formar-se adequadament. Es dona el cas que, tot i que treballava a Igualada en una adoberia i que sempre que podia anava a la vinya, va exercir de Jutge de Pau al seu poble i va ser l'encarregat de certificar el naixement dels seus dos fills, Cisco i Josep.

L'any 1920 s'havia creat l'*Ateneu Agrícola Montbuyenc*, del qual se sap que l'any 1930 ja tenia més de cent socis i desenvolupava activitats culturals: grup de teatre, escacs i coral. Uns anys després es va fundar el Club de Futbol Montbui. Així va ser com el nostre avi va poder consolidar les seves aficions: el teatre i el futbol, que podem dir que el nostre pare va heretar.

Posteriorment, l'any 1923, i per iniciativa municipal, es van construir les escoles a Montbui. Per això «el Josep va poder anar a l'escola fins gran perquè era molt espavilat i tenia capacitat pels estudis», com ens ha explicat una persona de Montbui, gairebé centenària, amb qui hem pogut parlar: Antònia Albareda.[3] Tanmateix, això de «fins gran» vol dir en realitat que, aprofitant l'organització de les escoles rurals, ell va poder anar a escola més que altres companys, però només fins als 14 anys. Les circumstàncies de l'entorn local i familiar van fer que immediatament s'hagués de posar a treballar.

ANYS DE GUERRA

Arriba l'any 36. L'Ajuntament republicà canvia el nom del poble per Aigüesbones de Montbui i s'apropia de l'edifici de l'Ateneu.[4] Però, de moment, l'activitat a la població segueix. Josep Gomà estava plenament integrat al club de futbol Montbui i ja començava la seva tasca de cronista esportiu, com queda palès en un parlament d'un company seu, Josep Mercader, fet en un acte de l'any 1988 del Club de Futbol Montbui: «No fa gaires dies encara vaig llegir cròniques de partits del Montbui escrites per en Josep Gomà, de l'any 1937. Llavors ell jugava, feia d'entrenador, de junta, o sia, era pertot».[5]

Però la guerra acaba trencant-ho tot. Al poble hi havia moltes dificultats per a l'abastament[6] i la

Equip de futbol del Montbui, c. 1937.
L'únic que porta escut de capità és Josep Gomà.

Arxiu familiar. Autor desconegut.

Sobre d'una carta enviada per Josep Gomà des de Vitòria.
S'observa el senyal conforme havia passat la censura militar.

Arxiu familiar.

que hauria estat la lleva del 39 (nascuts l'any 18) va ser mobilitzada l'abril de 1938 cap a la batalla de l'Ebre. No li agradava gens recordar-ho, en parlava poc i el que més ens deia era que no hi havia tirat mai cap tret. Sabem que des de Reus va poder escapar-se, encara durant la guerra, i va anar caminant fins a França, en l'única ocasió de la seva vida que va sortir de territori espanyol; que va estar en un camp de concentració, i que una nova escapada el va portar a Maçanet de Cabrenys i, aleshores, es va presentar a les autoritats.

L'època de guerra, per a ell, va costar que acabés! Diferents etapes de les mobilitzacions el van fer passar per Barcelona, Vitoria-Gasteiz, Girona, Barcelona i Igualada. Al març de l'any 41 va ser destinat al Jutjat Militar d'Igualada i el 29 de novembre de 1941 rebé el document de llicència, «pasando a situación de disponibilidad de servicio activo»; i, tot i això, el maig de 1943 un certificat indicava que «el soldado José Gomá presta sus servicios en este Juzgado, en calidad de Secretario».[7]

LA VIDA S'ASSERENA. COMENÇA UN CAMÍ COMPARTIT

El 1941 Josep Gomà havia tornat a casa i el dia a dia de la postguerra permetia anar reprenent la vida normal. Treballava d'escrivent al Jutjat d'Igualada. Alhora, ocupava part del temps lliure amb la seva afició al futbol: tot i que continuava col·laborant en la revitalització de l'equip de futbol del seu poble, i hi jugava alguns partits amistosos, des de la temporada 41-42 fins a la 44-45 va ser jugador del Club de Futbol Igualada.

Relacionada amb el futbol, ja podem explicar una de les seves idees innovadores. Si analitzem els inicis de «la Quiniela» a Espanya,[8] el mes de setembre de 1946, es pot observar que el format era més complex que l'actual i no tan sols s'havia de pronosticar el guanyador sinó també el número de gols de cada equip, i els premis es decidien amb un sistema de puntuació. Ara bé, exactament això mateix es feia des d'alguns anys abans al Cafè Goya d'Igualada amb l'organització de Josep Alpuente («Pepito del Goya») i Josep Gomà.

A principis dels anys quaranta s'havia reobert l'Ateneu de Montbui, ara amb el nom d'*Ateneo Cultural y Recreativo*, i era un lloc de trobada i d'impuls cultural. Cal destacar que hi havia un grup de teatre molt actiu que, en aquells anys ben difícils, representava un seguit d'obres cada any, i pràcticament totes en català![9] Josep Gomà en va ser actor i director. Una de les noies que hi feia d'actriu era Assumpció Nasarre,[10] que havia nascut l'any 1925 i vivia a Montbui perquè el seu pare va esdevenir l'encarregat de la central elèctrica.[11] Segur que allà a l'Ateneu, pel grup de teatre o pels balls que s'organitzaven sovint, va començar la relació entre Assumpció i Josep i, des de l'any 1942, van compartir totes les seves vivències.

Pel que fa al treball, l'any 1944 ell va poder entrar com a «auxiliar-temporero» a l'Instituto Nacional de Previsión, a la delegació d'Igualada. El sou era de 333,33 pessetes mensuals. Posteriorment es va presentar a un concurs per entrar com a auxiliar en les oficines de Recaudación de Impuestos de la Diputación Provincial de Barcelona. Va superar-ne la prova i a principis de 1945 va rebre una proposta per incorporar-se a l'oficina de Mataró, amb un sou mensual de 500 pessetes, més dues pagues extres.[12] La diferència de sou devia semblar substancial i l'oferta va ser acceptada.

Josep Gomà i Assumpció Nasarre a l'oficina. Al revers es llegeix: «mobiliari atrotinat, però ja teníem màquina de sumar elèctrica». Arxiu familiar. Autor desconegut.

Josep Gomà va arribar a Mataró el mes d'abril de 1945 i va viure al núm. 88 del carrer Llauder com a rellogat. Al novembre de 1945, com que faltava personal a l'oficina, Assumpció Nasarre hi va poder entrar com a «auxiliar-temporera». Aquesta feina, naturalment pujant de categoria laboral fins a «auxiliar de primera», va ser la de tots dos fins a la jubilació.[13]

Quan Assumpció va arribar a Mataró no va semblar oportú que visqués a la mateixa casa que Josep (hem de situar-nos a l'any 1945), raó per la qual ella es va quedar al carrer Llauder i ell va anar un temps com a rellogat en una casa propera. En aquest entorn li va néixer l'afició pel C. D. Mataró.[14]

El 19 de gener de 1946 Josep i Assumpció es van casar a Santa Margarida de Montbui i van començar la seva vida en comú a Mataró. Es van instal·lar al carrer Caputxines (que tothom en deia carrer de les Monges), núm. 39, segon pis, a tocar de l'Esplanada, que encara tenia arbres fins a baix de tot.

ELS PRIMERS ANYS A MATARÓ

La integració de Josep Gomà a la nova ciutat de residència, va ser ben ràpida. Va mantenir el seu contacte amb el futbol jugant en equips modestos,[15] i d'actor i director de teatre va passar a espectador assidu de cinema.

Després de la guerra, l'antic Iluro Sport Club havia passat a dir-se Club Deportivo Mataró. Era el club emblemàtic de la ciutat i tothom el coneixia com «el Mataró». Un fet ben destacable és que amb només vint-i-set anys, i amb només deu mesos de residència a la ciutat, Josep Gomà va entrar, com a nou secretari, a formar part de la junta directiva que presidia Antoni Sanfeliu. Des del primer moment va escriure, amb lletra d'artesania, les cròniques dels partits, i les va anar recollint en un llibre, junt amb totes les notícies lligades amb el club.

En acabar la temporada 45-46 Jaume Trabal en va ser el nou president, i a la junta van entrar-hi altres persones que estarien molt vinculades a la vida d'en Gomà, com eren Josep Llibre, Joan Matons, Manuel Ramos, Lluís Casas i, sobretot, Ferran Ferrer.

Aleshores es va iniciar una època daurada en la història del club, en què tota la ciutat sentia els colors groc-i-negre i el camp s'omplia cada diumenge. En repetides ocasions s'havien superat els cinc mil espectadors, una quantitat molt important si tenim en compte que la població de la ciutat era de poc més de trenta mil habitants.[16]

A la temporada 47-48 es va fer càrrec de la presidència Joan Matons, amb pocs canvis a la resta de la junta.[17] Es va viure una gran temporada i Josep Gomà en va ser testimoni privilegiat com a secretari de l'entitat. El Club Deportivo Mataró va assolir el títol de 1a. Catalana, confirmat en un històric partit contra el Tàrrega (4-1), que li havia de permetre pujar a la 3a. divisió estatal.

Junta directiva del Club Deportivo Mataró de la temporada 1947-1948, 11 de gener de 1948. Asseguts: al centre, Joan Matons, president; a la dreta, Josep Busqué, vicepresident, i a l'esquerra, Josep Gomà, secretari. Entre ells Antonio Cabot Puig i Vicente García Ribes, que rebien el títol de socis d'honor.

Arxiu familiar. Foto: Santi Carreras i Sajaloli.

Després de l'èxit esportiu, la junta va posar de la seva part tot el que calia per millorar les instal·lacions. Es va fer la sembra de la gespa, obligatòria per jugar a Tercera; es va construir un pas subterrani per a l'entrada i sortida dels jugadors al camp; es va ampliar la graderia i es van millorar els vestidors. Però el mes d'agost va arribar una gran desil·lusió per al club, i per a tota la ciutat, quan la Federació va dir que es reduïa el nombre de grups a 3a. divisió. D'aquesta manera el Mataró es quedava sense ascens, tot i que el camp, l'actual Municipal del Centenari, es deia que era millor que molts de la 1a. divisió.[18]

Transmissió radiofònica del partit de futbol Tortosa-Mataró per part de Ferran Ferrer, Josep Gomà i Lluís Casas, març de 1949.

Imatge extreta de *Mataró Escrit*, núm. 41, d'agost de 1989. Autor desconegut.

La temporada següent, el 13 de març de 1949, des de Tortosa, Josep Gomà, amb Ferran Ferrer i Lluís Casas al seu costat, va fer la primera retransmissió en directe d'un partit del Mataró. Es va fer per telèfon i s'emetia a través d'uns altaveus situats en el Cafè Clavé, on el club tenia el local social. El resultat, derrota per 4-0, els va fer perdre les ganes de repetir fins molts anys més tard. Però el Mataró al final va quedar subcampió per darrere del Tortosa, i en aquesta ocasió sí que va pujar i va arribar la gran alegria, després de dues memorables temporades.[19]

Al mes d'abril de 1949, en l'àmbit familiar, la parella Gomà - Nasarre també va tenir una alegria amb el naixement del primer fill, el qual van posar el nom d'Antoni, com els dos avis.

Per fi la temporada 1949-50 l'equip groc-i-negre va jugar per primera vegada en categoria estatal, en el grup III de la 3a. divisió, en el qual hi havia equips valencians, mallorquins i catalans. Allà es va iniciar una llarga etapa de 18 anys del C. D. Mataró a la 3a. divisió.

Des de la temporada 1949-50, i durant una dotzena de temporades, van ser molt populars uns butlletins per als quals en Gomà buscava informació i la presentava adequadament. Estaven gestionats i editats per Publicidad Clarín i es repartien gratuïtament al camp del Mataró a l'inici de la temporada. En ells els aficionats trobaven el resum de la temporada anterior, amb detalls estadístics, i el calendari de la nova, així com el d'altres equips de futbol de Mataró i també d'altres esports.

Publicidad Clarín era una empresa que portava la gestió publicitària d'alguns clubs de la ciutat. Havia estat creada per Ferran Ferrer, Josep Llibre i el propi Josep Gomà, en la qual també van col·laborar Joan Gudayol i Jaume Julià. Ells mateixos prèviament havien creat una altra empresa, anomenada VYCU (Vendedores y Compradores Unidos).[20] La gestió de totes dues es feia en un local que havien llogat a la Riera, quasi a la cantonada del carrer d'en Pujol. En comentaris posteriors donaven a entendre que no tenien gaire «inspiració comercial» i cap de les dues va reeixir a llarg termini.

També eren molt curioses i visitades unes cartelleres instal·lades a la Rambla, just davant del local social del club, en què Josep Gomà, com a secretari, feia propaganda dels partits i després n'escrivia els resultats i altres detalls. Posteriorment, durant molts anys, una informació semblant a aquesta es publicava a l'aparador del VYCU/Publicidad Clarín.

Al final de la temporada 1950-51 va haver-hi canvi total de junta i Josep va deixar d'estar vinculat directament al club, tot i que el va mantenir sempre en el seu cor. L'any 1961 se li va concedir el títol de soci d'honor i, mentre li va ser possible, mai no va deixar d'anar al camp.

Presentació de fotos i cartells propagandístics a l'aparador del VYCU, octubre de 1954.

Arxiu familiar. Autor desconegut.

NEIX EL *CARNET DEPORTIVO*, IMPULSOR DE LA FESTA DE L'ESPORT

Poc després d'haver deixat la secretaria del Mataró, la seva passió per informar la gent de la ciutat va trobar camí, una vegada més, al costat de Ferran Ferrer. El mes de maig de 1951, en concret durant la Fira, van començar a col·laborar, sense cap mena de retribució, a Radio Maresma (escrit així a l'època), que emetia des del local de la CNS (Central Nacional Sindicalista), situat a la Riera, a l'edifici del costat del local de Publicidad Clarín. Era tan cèntric que cada dia, abans de sopar, hi passaven directius, esportistes i aficionats, i això els facilitava molt l'obtenció de la informació.

Josep Gomà va esdevenir el responsable del programa *Carnet Deportivo*, evidentment emès en castellà, que es va fer molt popular a la ciutat. Es radiava diàriament abans del «diario hablado» de la nit, que era obligatori emetre simultàniament a totes les emissores de l'estat. No hi havia encara televisió i la gent escoltava molt la ràdio, i aquest programa va fer que l'esport entrés a totes les llars de la ciutat. A part de Ferran Ferrer, hi col·laboraven Josep Llibre i Joan Gudayol, i totes les entitats de la ciutat. Però Josep Gomà era el que escrivia a màquina els guions i en feia còpies amb paper carbó. Els originals anaven a l'emissora i les còpies les guardava escrupolosament i les arxivava a casa seva. Gràcies a aquesta minuciosa tasca, en aquest article podem transcriure cites textuals de fragments radiats en el *Carnet Deportivo*.

Els guions recollien detalladament tota l'activitat esportiva de la ciutat. Les cròniques, que en el cas del futbol eren quasi sempre de Ferran Ferrer, estaven escrites amb tot detall, els oients es podien fer la idea exacta de com havien anat

Volums dels guions del programa radiofònic *Carnet Deportivo*, que el 2017 van passar a formar part de l'Arxiu Municipal de Mataró gràcies a la donació de la família Gomà a la ciutat.

Arxiu familiar. Foto: Empar Tomàs.

Entrevista a Joaquim Blume en ocasió d'una visita a Mataró amb motiu d'una exposició organitzada pel Grup Gimnàstic Lluïsos, maig de 1958. Poc després, Blume va morir en un accident d'avió.

Arxiu familiar. Foto: Santi Carreras Sajaloli.

els partits, i les completaven els comentaris de Josep Gomà. En algunes ocasions s'havien fet entrevistes a destacades persones del món de l'esport i, en cas d'esdeveniments importants, també s'hi donaven notícies d'esport internacional.

Sovint ell intervenia en directe, però habitualment els textos eren llegits per un locutor i una locutora de l'emissora, que s'anaven alternant en els diferents paràgrafs, tal com estava indicat en els guions. En aquests també hi anaven intercalats els anuncis dels patrocinadors del programa.

Una de les idees sorgides del programa *Carnet Deportivo* es va sentir el 8 de gener de 1952 a les ones de Radio Maresma: «¿Por qué no se va a la proclamación de los mejores deportistas de Mataró? Podría crear un ambiente de polémica entre partidarios de uno u otro deportista, pero también un ambiente de armonía compartiendo una noche de fiesta».

Però la idea no va fructificar fins tres anys més tard, quan va rebre el total suport de l'Ajuntament de la ciutat, i d'aquesta manera Mataró va ser la segona ciutat de Catalunya, després de Sabadell, en fer aquesta proclamació en el marc de l'anomenada Fiesta del Deporte.

La primera edició es va celebrar el 4 de gener del 1955 al Bar Canaletes. El Jurat es va reunir al primer pis, amb Josep Gomà de secretari, i al pis

Josep Gomà com a conductor de la *Fiesta del Deporte* de 1957. Al seu costat, Isidre Esteve; al darrere, Joan Bonareu i Bonaventura Brunet. Imatge extreta de la publicació de l'Ajuntament de Mataró amb motiu de la 25a Festa de l'Esport.

Foto: Vicente Ortuño.

inferior esportistes i aficionats esperaven els resultats. El primer guanyador va ser el jugador de bàsquet internacional Jordi Bonareu. Isabel Illa va ser la guanyadora femenina i Eugeni Romeu en juvenils. Aquesta elecció dels més destacats esportistes ha perdurat en el temps fins a l'actualitat de manera que al 2018 se n'ha celebrat la 63a edició.

El mes d'octubre de 1955, nou mesos després de la primera Fiesta del Deporte, i poc després de presenciar la inauguració dels Jocs del Mediterrani a l'Estadi de Montjuïc, va néixer el segon fill de la família Gomà Nasarre, que va rebre el nom de Josep, com el pare.

Una altra de les idees sorgides del programa *Carnet Deportivo*, que és com dir de Josep Gomà, va ser la celebració del que es va conèixer com Interciutats Mataró - Manresa. La idea va sorgir del fet que l'any 1955 les entitats esportives mataronines havien organitzat una *Semana Deportiva* entre el 24 d'abril i el dia 1 de maig. L'esport de la ciutat estava molt viu i es deia que era una de les ciutats de l'estat més potents esportivament. Aleshores des de Radio Maresma, i amb les entitats molt animades, es va proposar ampliar-ho fent un enfrontament esportiu entre els equips de Mataró i d'una altra ciutat. Va trobar el suport de Joan Bonareu, delegat d'esports de l'Ajuntament, i a Manresa van acceptar el repte. Així, amb gran èxit esportiu i de públic, es va disputar aquesta competició, amb triomf mataroní.[21]

El 20 d'abril del 1958 Josep Gomà i Ferran Ferrer van repetir una experiència que, en la seva primera edició, nou anys abans, havia resultat del tot correcta tècnicament però amb desànim pel resultat esportiu. En aquesta ocasió van realitzar des de Lleida la retransmissió en directe d'un partit de futbol del Mataró, la primera per Radio Maresma. L'equip lleidatà i el Mataró es disputaven el primer lloc a quatre jornades del final i, com que el resultat va ser de 6-0, altra vegada van perdre les ganes de tornar a fer-ho.

Durant la dècada dels cinquanta la vitalitat esportiva de la ciutat era enorme. Un dels punts de trobada dels aficionats al futbol i a l'esport en general era el Bar Canaletes, conegut com el «bar dels esportistes». En unes taules que tenia situades a la Plaça de Santa Anna, hi tenien lloc tertúlies improvisades. Aquest va ser l'origen de la popular Penya Tres Taules,[22] que tindria en Josep Gomà un dels seus impulsors i moderador d'interessants col·loquis. El primer es va celebrar a Can Dimas el 27 d'octubre de 1958, amb la presència de Ramallets, Segarra, Eulogio Martínez i Evaristo, jugadors del Barça, i en seguiren d'altres amb destacades personalitats de l'esport.[23]

LA PÒLIO: TOT TRONTOLLA

Tot i que el dissabte 3 de gener de 1959 Josep Gomà explicava al *Carnet Deportivo* que s'havia fet la reunió del Jurat per a la Festa de l'Esport, en el guió de l'emissió del diumenge 4 de gener podem llegir: «Por enfermedad del redactor de Carnet Deportivo no podrá éste efectuar su habitual comentario. Oigan a continuación un breve comentario de su colaborador, Sr. Ferrer». Segur que era una de les primeres vegades que això succeïa... i es va complicar.

El 5 de gener al matí ell no podia moure les cames. El va assistir d'urgència el Dr. Cardenal i el seu primer diagnòstic, atenent als símptomes del dia anterior, va ser que podia tractar-se de poliomielitis (col·loquialment, pòlio), i que, per evitar-ne el contagi, els fills havien d'estar-se algunes setmanes fora de casa.[24] El mateix dia el va visitar un metge especialista i es va confirmar el diagnòstic: cas greu de pòlio que feia témer, si augmentava, que calgués la respiració assistida. Durant alguns dies va estar reservat per a ell un pulmó d'acer a l'Hospital del Mar de Barcelona, que finalment no va ser necessari.

Actualment aquesta malaltia vírica molt contagiosa està pràcticament erradicada per les campanyes de vacunació, però a Espanya el règim

D'esquerra a dreta: Ferran Ferrer, Josep Mora, Jaume Julià, Joan Gudayol i Josep Gomà. Al revers, amb lletra d'Assumpció Nasarre, es llegeix: «Amb els seus companys "4 rodes" que l'ajudaren a caminar després de la malaltia».

Arxiu Familiar. Foto: A. Campaña.

va retardar uns quants anys la generalització de la vacuna. Si s'hagués actuat amb eficàcia s'haurien pogut evitar molts casos greus de pòlio... , i molt possiblement també s'hauria evitat un cop molt fort a la família: Josep Gomà, amb 40 anys, paralitzat de cintura cap avall. Com es pot superar un trasbals així? Indicarem tres respostes a la pregunta anterior. Creiem que totes tres són raons importants, i segurament també imprescindibles, que van permetre poder tirar endavant.

En primer lloc, cal constatar que la malaltia va paralitzar les cames de Josep Gomà, però no li va treure el seu esperit de lluita i aquest va ser un aspecte transcendental per a la seva recuperació. També va ser fonamental tenir sempre l'amor i l'abnegació d'Assumpció, la seva dona, que amb només 33 anys va viure un daltabaix, però ella no es va enfonsar. Va haver de seguir treballant a l'oficina, però a casa sempre hi era, en tot i per a tot. Amb tasques de fisioteràpia i d'infermeria dia sí i dia també; amb la cura dels dos fills petits, un de 9 anys i un de 3; amb tota la feina de tirar la casa endavant. I la vèiem sempre amb empenta, intentant que la vida, per a nosaltres, els fills, fos el més semblant possible a com havia estat fins al 5 de gener de 1959.

I un tercer element: també vam poder copsar què pot representar l'amistat. Van ser moltes les persones que van ajudar la família Gomà-Nasarre. Sempre que podia, ell mostrava el seu agraïment «a tantes persones que dedicaren les seves hores lliures a la meva rehabilitació. Mai ens faltà ni a mi ni a la meva esposa l'ajut, la companyia i la total dedicació dels amics».[25]

És clar que calia fisioteràpia i rehabilitació. Ara bé: a Mataró l'any 1959 no hi havia cap centre d'aquest tipus i per això el domicili de Josep Gomà es va haver d'habilitar, tot fet exprés per a la seva circumstància.

Així van passar els mesos més durs de la malaltia, que li va deixar fortes seqüeles. A finals de l'any 59 va ser possible que comencés a caminar amb una cuirassa ortopèdica i ferros en les dues cames, i amb dues crosses, per a nosaltres «els bastons». Ara bé, Josep Gomà era un gran lluitador i mai no deixava de fer exercici, i els ajuts mecànics es van poder reduir a un únic aparell en la cama esquerra, «la cama del ferro», i els dos bastons. Baixava i pujava els dos pisos de l'escala de casa, de quaranta-dos esglaons.

En la seva recuperació també va ser fonamental l'anada a mar durant l'estiu, sempre amb l'ajut dels companys. L'any 1959 baixà a mar de manera esporàdica; els anys següents, amb molta més regularitat. Uns amics van facilitar-nos l'ús d'una de les casetes de pescadors que encara hi havia ran de la platja, a la zona que es deia de «la Mataroneta», al Passeig del Callao. Per portar-lo fins al mar algú l'acostava en cotxe però ben aviat la pujada cap a casa, la va fer a peu. A finals de l'any 1960 ja es va poder reincorporar a la feina, i cada dia hi anava i tornava caminant (de l'Esplanada al carrer d'Argentona i a la inversa)!

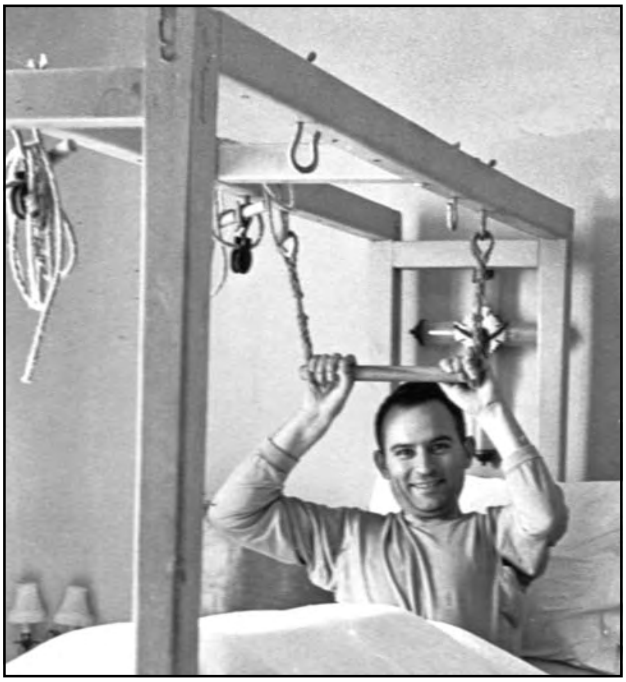

Josep Gomà al llit amb una estructura per poder-se moure únicament amb la força dels braços.

Arxiu familiar. Autor desconegut.

LA TASCA PERIODÍSTICA CONTINUA

Acabem de relatar que, durant uns mesos, Josep Gomà va estar pràcticament immobilitzat al llit. En aquest termini, el Carnet Deportivo va seguir, principalment gràcies a l'admirable tasca de Ferran Ferrer i per alguns desplaçaments de Joan Gudayol, i a partir de la informació que, com sempre, facilitaven les entitats. Ara bé, ell volia estar informat de l'aspecte esportiu de Mataró, cosa que les constants visites dels amics permetien, i va ser possible que ben aviat tornés a participar en la tasca periodística.

El dia 24 de gener de 1959 se celebrava la V Fiesta del Deporte Mataronés. Josep Gomà, que havia participat en totes les tasques de preparació, no hi va poder assistir i el Carnet va fer constar que «en todos los comentarios particulares y en todos los parlamentos oficiales se manifestó de forma unánime y sincera la sentida ausencia del director de Carnet Deportivo». Pocs dies després va rebre la visita d'alguns membres del jurat de la Festa, que li van lliurar un entranyable pergamí.

Exactament, el 13 de febrer va ser la seva primera participació en el Carnet Deportivo després de caure malalt, poc més d'un mes després que tot trontollés. A la Penya Tres Taules es feia un col·loqui amb Tomàs Barris, millor esportista espanyol de l'any 1958. L'atleta el va visitar a casa i ell li va fer una entrevista que es va emetre gravada. Les circumstàncies no permetien que escrivís a màquina, però a l'arxiu dels guions hi ha, manuscrit, el text que ell mateix va llegir:

> Después de más de un mes de forzado silencio, vuelve nuestra voz a las ondas de Radio Maresme. ¿De forma accidental? Serán las circunstancias de nuestra enfermedad las que lo condicionarán, aunque nuestra ilusión sería poder tener una participación más o menos regular, para aliviar el intenso trabajo del amigo Fernando Ferrer y ¿cómo no? tener contacto con los amigos oyentes, que en las pasadas semanas de crisis tantas muestras de afecto nos han dado. Eterno reconocimiento. Muchas gracias a todos.

En els mesos següents ja apareixen al Carnet comentaris a càrrec de Josep Gomà, que ben segur que ell escrivia a mà i els companys passaven a màquina. I el dia 25 de juliol hi ha una novetat substancial, que ell mateix va redactar amb el seu personal estil i que ja va poder escriure a màquina per portar a l'emissora:

> Después de casi siete meses, volví anoche a tomar contacto con nuestro deporte. Estos admirables compañeros —abnegados amigos— que son los Mora, Ferrer, Gudayol, Juliá, Cabot, etc., quisieron llevarme al baloncesto. ¡Cuántas deudas de gratitud para con ellos! Allí, estos magníficos chicos baloncestistas gualdinegros me saludaron y me brindaron el posible triunfo ante el Juventud de Badalona, esta quimera tantos años perseguida y que al fin llegó anoche tras una vibrante, entusiasta actuación, plena de aciertos.

A partir d'aquí, paral·lelament a la millora física, al llarg de la temporada 59-60 Josep Gomà va tornar a l'activitat superant tots els obstacles. L'any 1960 va continuar amb la seva tasca a la Festa de l'Esport i ja hi va assistir. De seguida que va poder, va procurar anar a tots els esdeveniments esportius, que encadenava durant el cap de setmana. Com ja hem comentat, vivia al carrer de les Caputxines, a prop de la zona esportiva, però el trajecte fins al camp de futbol i la pista de bàsquet pel carrer Mossèn Fornells, que no estava asfaltat ni tenia llambordes, era un autèntic *cross country*. Això mateix succeïa per anar a les diferents instal·lacions esportives.

Col·loqui amb Ladislao Kubala, que llueix la insígnia de la Penya Tres Taules, setembre de 1961.

Arxiu familiar. Foto: Santi Carreras Sajaloli.

També es va anar reincorporant a moltes altres activitats, com és ara la de fer de moderador dels col·loquis a la Penya Tres Taules.

Per al Carnet Deportivo, escrivia les seves cròniques i comentaris a casa. Algú de la família o algun col·laborador, que hi afegia la seva part si calia, ho portava a l'emissora. És així que el programa va poder celebrar el número 4.000 el mes de juny de 1962 i va durar fins al mes de maig del 1964 quan Radio Maresma va deixar d'emetre.[26]

RENOVACIÓ: PERIODISME ESCRIT. L'*ILURO-SPORT*

Després del tancament de Radio Maresma, la informació esportiva de la ciutat va quedar reduïda a alguna pàgina en el trisetmanari *Mataró*. Però Josep Gomà volia continuar informant de tot l'esport de la ciutat i va animar el grup que es movia per Publicidad Clarín, i que tant l'havien ajudat en els moments durs, a crear una revista setmanal. Així va néixer l'*Iluro-Sport*.

DEBUTÓ CAMPS
(VICH 3 - MATARO 0)
PERSISTEN LAS DIFICULTADES DE SALVAR LA PROMOCION
MAS CAMBIOS EN LA LIGA DE BALONCESTO
D. ELOY CATALA HABLA DEL MOMENTO CICLISTA

TODO EL DEPORTE MATARONES AL DIA

ILURO SPORT
SEMANARIO DEPORTIVO
Depósito Legal B - 10289 - 1965
Mataró, 31 de Marzo de 1965
N.º 1 — Año I
REDACCION Y ADMINISTRACION
5 PESETAS

ILUSTRAMOS ESTE PRIMER NUMERO CON LAS FOTOGRAFIAS DE LOS EQUIPOS DE **BALONMANO JUVENTUD MATARO,** CAMPEON DE GRUPO DE 3.ª CATEGORIA, DE **JUVENTUS DE A. C.,** CAMPEON DE SECTOR EN EL CAMPEONATO REGIONAL JUVENIL Y DEL JUVENIL DEL **C. D. MATARO MOLFORT'S** DE BALONCESTO, CAMPEON DE GRUPO EN EL CAMPEONATO PROVINCIAL, Y LOS TRES INMERSOS AHORA EN FASES DECISIVAS.
EXITOS ESTOS QUE PROCLAMAN BIEN ALTO EL ESPIRITU DE SUPERACION DEPORTIVO DE NUESTRA CIUDAD Y AL QUE DESDE ESTE MOMENTO PROMETE SERVIR FIELMENTE

ILURO-SPORT

Fotos Santi Carreras

Portada del primer número de la revista *Iluro-Sport*, 31 de març de 1965. Arxiu familiar.

El primer número va sortir el 31 de març de 1965, amb 16 pàgines d'informació esportiva exclusivament de Mataró. Ell n'era el redactor en cap. El director era Joaquim Saltor i Castellsaguer que, tot i que no participava gaire en la redacció, tenia el necessari títol de periodista per fer-ne la inscripció oficial. Completaven l'equip de redacció i administració Ferran Ferrer, Joan Gudayol i Jaume Julià. Després s'hi afegirien Joan Solà i Antonio Góngora. D'aquesta manera el local que havia estat de Publicidad Clarín, a la Riera, va passar a ser el de l'*Iluro-Sport*.

Les fotografies eren, en la seva gran majoria, de Santi Carreras Sajaloli, que, com els altres, ho feia tot *gratis et amore*. Cada diumenge portava a casa d'en Gomà les fotos del cap de setmana, que havia revelat amb tanta pressa com eficàcia i qualitat. Allà en feien una tria que no podia ser gaire gran i sovint les fotos també es retallaven, cosa que no solia agradar a en Santi Carreras, perquè la publicació de cada fotografia implicava fer un fotogravat en planxa metàl·lica que tenia un cost molt elevat per al limitat pressupost de què podien disposar, sense arribar a perdre-hi diners. La tirada era de 1.000 exemplars, ben interessant pel context ciutadà, i inicialment es va vendre al preu de 5 pessetes; però de guanys, no n'hi hagué mai.

L'accés a la informació no era ni de bon tros tan senzill i eficaç com ara. S'havien de fer cada setmana innombrables trucades telefòniques als representants dels clubs i també a les federacions per obtenir els resultats de les diferents categories. Una vegada fet això, s'havien de mecanografiar els textos. Entre el dilluns i el dimarts es baixaven a la Impremta Minerva perquè el dimecres pogués sortir la revista.

Naturalment, pel tarannà de la redacció, s'informava de tot l'esport d'una ciutat que anava creixent cap a les barriades.[27] Una de les seccions destacades de la revista era «Tarde de Futbol», que escrivia Ferran Ferrer, i també cada setmana hi havia una secció titulada «Pantallas y Escenarios», dedicada al cinema i al teatre, que escrivia Josep Fradera. Des del març de 1967 fins al desembre de 1969, Josep Gomà va publicar-hi una pàgina setmanal de la *Història de l'Iluro Sport Club*. El relat abraçava des del naixement del club l'any 1912 fins que, en acabar la guerra, el seu nom va canviar a Club Deportivo Mataró. Després se'n van editar uns llibres en format modest, impresos a la Impremta Minerva, que no es posaren a la venda i es regalaven als subscriptors més fidels i a les amistats.

En l'àmbit municipal, l'any 1965 es va crear el Patronat d'Esports, del qual era president l'alcalde Pedro Crespo, mentre que el delegat municipal d'Esports, Vicenç Carrés i Costa, n'era el president executiu. Lluís Casas, Ferran Ferrer, Josep Gomà i Antoni Prat n'eren assessors com a periodistes esportius. A partir d'aquell moment, aquest organisme es va encarregar de l'organització de la Festa de l'Esport, de la qual Josep Gomà va continuar sent secretari durant molts anys i va anar recollint els historials dels esportistes perquè fossin valorats pel Jurat. L'*Iluro-Sport* li dedicava un número extraordinari cada any.

A començaments dels anys setanta, l'evolució física de Josep Gomà va anar millorant. Per casa ja caminava sense el ferro ortopèdic, però,

llastimosament, una caiguda li va provocar una lesió «al genoll bo». Això li va dificultar pujar els dos pisos d'escales, i la família, l'any 1972, es va traslladar a un baix al carrer Santiago Rusiñol. Tot i quedar més allunyat de la feina i de la zona esportiva va continuar la vida normal, però els desplaçaments els feia sempre amb cotxe, bé amb la seva esposa Assumpció, que llavors es va treure el carnet, o bé amb la col·laboració del seu amic Antonio Góngora.

Pel que fa a l'*Iluro-Sport*, les dificultats econòmiques posaven pals a les rodes al seu funcionament, tot i que el preu havia pujat a 7 pessetes l'any 1970 i a 9 pessetes el 1972. Sigui com sigui, potser s'havia pecat de moderació per no encarir-lo excessivament i, després de 491 números, el 5 de febrer de 1975, es va anunciar que se'n suspenia la publicació.

Però el mes de juny de 1975 va començar la seva segona època. En canviava la periodicitat i esdevenia una revista mensual i amb més pàgines, entre 32 i 48. El preu passava a ser de 25 pessetes. I van entrar en la redacció periodistes més joves, entre els quals Manuel Roca Cuadrada. Amb l'edició del mes de maig de 1977 es va obrir la tercera època de la revista, que es vendria a 30 pessetes. Amb Joaquim Saltor encara a la direcció, Josep Gomà n'era l'editor, i la redacció la formaven sis joves periodistes, algun dels quals ja havia començat a intervenir en l'època anterior: Joan Catà, Santi Carreras Surís, Salvador Climent, Rita Clota, Joaquim Lladó i Maria José Recoder. Continuaven col·laborant-hi Ferran Ferrer i Joan Solà, i en la fotografia, Santi Carreras Sajaloli i Francesc Estrems.

Aquesta darrera etapa de la revista es va cloure el 2 de juny de 1978, quan es va posar a la venda el número 526, que seria l'últim de l'*Iluro-Sport*. Més endavant, Josep Gomà faria col·laboracions al setmanari *El Maresme*, entre 1980 i 1982, amb una secció anomenada «Prisma», i també a *El Mataroní* (1981) i a *Mataró Escrit* (1988-1989).

ACTIVITAT EN LA PREMSA ESCRITA DE BARCELONA

Durant l'època comentada en l'apartat anterior, i paral·lelament a la seva activitat periodística a Mataró, Josep Gomà també va tenir una relació molt important amb la premsa de la capital catalana. *El Mundo Deportivo* havia estat quasi des del començament del segle XX el diari

Página 16 — Viernes, 16 de febrero de 1968 — DICEN...

ALGUNAS COSAS

Por José Gomá

MEDITACION ANTE LOS CINCO AROS

LA "TERCERA" SE DESGAJARA SIN ESTRIDENCIAS

UN BUEN EJEMPLO

¿SIMBOLO DEL MOMENTO?

Pàgina del diari *Dicen...* on figura la secció «Algunas Cosas» de Josep Gomà, amb l'article «Meditación ante los cinco aros», 16 de febrer de 1968. Alguns articles d'altres setmanes: «La universidad, base», «Informar, recrear, pero también educar», «Punto de mira sobre dignidad y categoría deportiva».

Arxiu familiar.

de referència de la premsa esportiva catalana. Però l'any 1952 va començar a aparèixer la revista setmanal *Dicen...*, que sortia els dissabtes, i dos anys més tard *Lean...*, que sortia els dilluns. L'any 1965 la primera va passar a ser diari vespertí i l'altra publicació va desaparèixer aviat.

Eren uns temps diferents dels actuals. Els diaris de la capital catalana dedicaven molt d'espai al Barça i l'Espanyol, però també tenien molta cura del que passava a les comarques i hi tenien uns corresponsals fidels que els feien arribar la informació. El corresponsal de *Dicen...* i *Lean...* a Mataró era Josep Gomà, i ben aviat va tenir una secció titulada «Un vigía entre modestos», on abocava les seves inquietuds per les excel·lències i les necessitats de l'esport no professional.

Eren habituals les festes en diferents llocs de la geografia catalana per homenatjar els corresponsals que treballaven «per amor a l'art». En una ocasió es va celebrar a l'Hotel Suizo de Mataró la Festa de l'Amistat organitzada pel diari *Dicen...*, que dirigia Julián Mir. I quan el setmanari *Lean...* va celebrar el seu número 500 a Montserrat, Josep Gomà va ser l'encarregat de tancar l'acte en nom de tots els corresponsals.

A partir de 1965 i durant set anys va tenir una secció setmanal d'una pàgina al diari *Dicen...*, titulada «Algunas Cosas», on parlava sobretot de l'esport modest i de l'olimpisme, una de les seves passions. Més endavant també va fer col·laboracions amb altres diaris de Barcelona, com *4-2-4*, *L'Esportiu de Catalunya*, *Sport* i *El Periódico*.

CONTINUA A LA RÀDIO FINS QUE REPRÈN LA INFORMACIÓ ESCRITA

Durant la vida de l'*Iluro-Sport*, Josep Gomà va col·laborar a Ràdio Miramar de Barcelona amb un programa setmanal on resumia l'activitat esportiva de Mataró, i posteriorment, l'any 1977, a Radio Reloj amb la informació esportiva d'un programa que, sota la direcció de Lluís Jubiñà, s'emetia els dimarts i els divendres.

L'any 1978 va començar una col·laboració amb Ràdio Mataró, que es va allargar fins a finals de 1988, dins el programa *El ressò ciutadà*, que dirigia Pere Rigau. En l'últim any de l'emissora, va col·laborar a RM Ràdio, que havia adquirit Justo Molinero. Durant tot aquest temps, i igual que havia fet en l'època de Radio Maresma, es va anar quedant còpia dels seus guions per al seu arxiu.

Amb els fills ja casats, l'any 1980 Josep Gomà i la seva esposa es van traslladar a viure a un pis amb ascensor que havien comprat a la plaça d'Espanya i tornaven a estar ben a prop de la zona esportiva. Ja eren avis de dos nets (Marc i Jordi) i després en vindrien dos més (Àlex i Diana);[28] tots quatre heretarien l'amor per l'esport del seu avi.

El 18 de maig de 1981 havia nascut *El Tot Mataró*, i la relació familiar amb l'editor Fernando Rodríguez li va permetre de tornar a editar en paper el que passava a l'esport de la nostra ciutat, i així va continuar escrivint la crònica esportiva de Mataró, quan ja tenia més temps per dedicar-s'hi en haver-se jubilat.

El dissabte 1 de juny del 1985, a la Sala d'Actes del Pavelló Central de la Fira de Mataró, va tenir lloc la presentació del número 0 d'*El Tot Esport*, que va començar a sortir quinzenalment a partir del dia 5 d'octubre. Josep Gomà era el redactor de la totalitat dels articles de la revista, que s'editava en blanc i negre, amb detalls de color, i amb portada a tot color, amb una foto de l'esdeveniment més important de les dues setmanes. Però aquesta iniciativa, com sempre per problemes econòmics, va tenir una vida relativament curta i el darrer número va ser el 21, corresponent a la segona

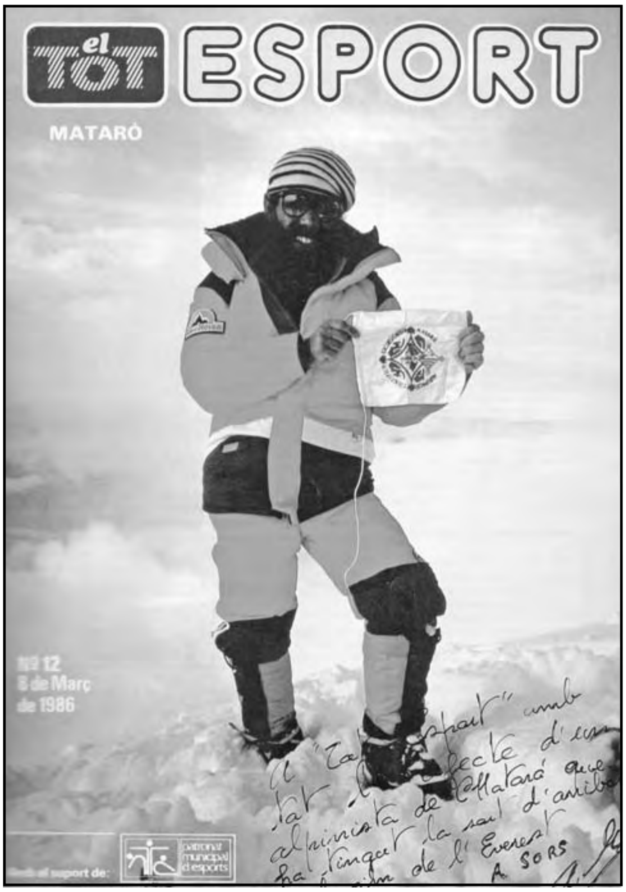

Una de les portades més rellevants d'*El Tot Esport*, amb la foto de Toni Sors dalt del cim de l'Everest, amb dedicatòria de l'escalador inclosa, 8 de març de 1986. Arxiu familiar.

quinzena de juliol de 1986, amb portada dedicada a l'ascens de l'equip de waterpolo del CN Mataró a la màxima categoria estatal.

En els seus primers anys *El Tot Mataró* era una publicació dedicada essencialment als anuncis, però l'any 1986 va començar a dedicar unes pàgines a notícies de la ciutat. Ràpidament Josep Gomà va pensar en la possibilitat que l'esport fos una secció fixa de la revista i el dia 3 de gener de 1987 va sortir el primer número de la segona època d'*El Tot Esport*. A la primera pàgina, tal com sempre li havia agradat recordar quan feia l'*Iluro-Sport*, quedava escrit que era un suplement col·leccionable. Josep per primera vegada feia ús d'un ordinador, un dels primers Apple Macintosh del 1984. Així va reprendre la crònica escrita de l'esport de la ciutat i omplia setmanalment vuit pàgines, amb l'ajut d'alguns dels seus col·laboradors habituals i dels serveis dels clubs de la ciutat.

L'any 1989 va rebre un fort cop amb la mort del seu col·laborador i amic Ferran Ferrer, al qual va dedicar aquestes paraules: «Si s'ha dit que jo he fet molt per l'esport de Mataró, jo no em cansaré de dir que ha estat per tenir en Ferran al meu

costat, amb una total identitat del punt de vista de l'esport i de Mataró».[29] Va continuar la seva tasca mentre la salut el va acompanyar. Sempre tenia al costat l'Assumpció, la seva dona, que li donava ànim i tot tipus de suport i que es mostrava cofoia del que ell feia. Tanmateix, a mitjan 1993 la seva salut va anar decaient i durant l'estiu va deixar d'escriure. Josep Gomà i Carol va morir el 14 de març de 1994.

CRONISTA I ARXIVER

Josep Gomà i Carol va ser cronista, molt precís i quasi sempre extens, de la vida esportiva de Mataró, incloent-hi l'esport modest. Des de mitjan 1951 fins a 1993, poc abans de la seva mort, va relatar pràcticament tot allò que passava a Mataró de tema esportiu. Són 42 anys d'activitat esportiva molt detallada. Ben segur que és difícil trobar una altra ciutat que pugui disposar d'aquesta informació.

Al principi, en una època sense ordinadors, ell emmagatzemava de manera metòdica tot el que escrivia, com si fos en un disc dur. En els seus arxius es pot respondre ràpidament quasi qualsevol pregunta relativa a l'esport de la ciutat. Només s'han de mirar les seves llibretes indexades i anar a consultar al lloc adient. Podem saber, per exemple, en quines dates i amb quins resultats el C. E. Mataró de bàsquet va ser capaç de guanyar el Real Madrid: el 14 de novembre del 1965, per 80-69 a la pista vella, i el 7 d'abril del 1968, per 68-54 al Velòdrom.

A part de l'arxivament de dades de tot allò que anava escrivint de l'esport local, durant el període en què va estar prostrat al llit per la malaltia de la poliomielitis va començar a recopilar informació històrica de l'esport mataroní des de 1883. Aquesta activitat investigadora, la va continuar durant bastants anys. Alguna persona amiga anava a la biblioteca i demanava els volums de diaris i setmanaris publicats a Mataró a finals del segle XIX i començaments del XX. Sobretot li interessava el *Diario de Mataró y su Comarca* i després el *Diari de Mataró*, però també en consultava altres com *Pensament Marià, Galanies* o *Mataró Deportiu*. En feia una lectura molt acurada i escrivia en llibretes la informació dels esdeveniments que considerava més importants, i copiava a màquina, moltes vegades amb ajut familiar —perquè no hi havia fotocopiadores!—, els articles més destacats.

Mentre ho anava recollint va fer col·laboracions en el programa de Radio Maresma *Tema y variaciones*, que dirigia Josep Fradera, en la secció anomenada «Tríptico Deportivo», on rememorava fets històrics de l'esport local. Com era habitual en la seva manera de fer, tot això constituïa un arxiu excel·lent. Aquest arxiu va ser la font principal per escriure la ja citada *Història de l'Iluro Sport Club*, per elaborar reculls històrics que feia en *l'Iluro-Sport* o en *El Tot Mataró* i per redactar articles que li demanava alguna entitat mataronina en ocasió d'alguna celebració.[30]

Portada del llibre de Josep Gomà *Historia del Iluro Sport Club de Mataró*. Editat per la impremta Minerva el 1970, recull textos publicats a Iluro-Sport (1967-1969). Arxiu familiar.

Hi ha qui vol construir el món des de dalt, però a ell sempre li havia agradat fer-ho des de baix. I com que havia vingut a viure a Mataró, ho feia des de la nostra ciutat, i la manera de «viure eficaçment la seva vida» va ser la de fer amics i intentar ajudar els clubs esportius de la ciutat.[31]

Això no vol dir que estigués desenganxat del món, perquè cada matí rebia a casa el *Diario de Barcelona* (el popular «*Brusi*»), d'informació general, i *El Mundo Deportivo*, d'informació exclusivament esportiva, servits pel repartidor de Can Tria, la popular llibreria de la Rambla. Després al vespre llegia *El Noticiero Universal* (abreujat com el «*Noti*» o com el «*Ciero*»), i també el *Marca*, un diari que ell sempre havia considerat que tractava molt bé i de manera equànime tots els esports. Els hi portava diàriament el seu amic Ferran Ferrer, que passava de camí cap a casa seva, a la Ciutat Jardí. A l'estiu li guardaven *L'Équipe*, considerat el millor diari esportiu del món, i que llegia sense haver estudiat mai francès. De tots aquests

diaris en retallava notícies i articles d'opinió que podria fer servir en algun moment.

També tenia molts llibres sobre l'olimpisme i l'any 1986, quan va saber-se que Barcelona seria seu dels Jocs Olímpics de 1992, de seguida va començar a escriure una columna setmanal, que apareixia a la part general d'*El Tot Mataró*. En aquesta secció va anar escrivint una petita història de l'olimpisme, una de les seves passions, i la va acabar poc abans dels Jocs. El mes d'abril del 1992, d'altra banda, en el número 43 dels *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, dedicat a l'esport i als Jocs Olímpics, publicà «Mataró i les seves vivències olímpiques», com a article d'actualitat, i també «Les arrels del futbol mataroní».

Encara va viure amb il·lusió els Jocs de Barcelona, però, amb la mobilitat molt reduïda, sense atrevir-se ja a anar a cap esdeveniment en directe a Barcelona. Sí que va ser present a la sortida de la marató, que va tenir lloc a la nostra ciutat.

Vet aquí com el fill d'una dona que no sabia llegir es va passar la seva vida escrivint i va ser qualificat com a *cronista i arxiver* de la història del nostre esport.

HOMENATGE I RECORD

Josep Gomà i Carol va fer sempre la seva tasca de divulgació de l'esport de manera altruista, amb ganes de col·laborar i ajudar, i defugint sempre les polèmiques. Molta gent reconeixia aquesta manera de fer i li ho agraïa amb mostres d'afecte. Al llarg de la seva vida va ser objecte d'alguns reconeixements formals, que rebia amb joia:

1960 Títol de soci d'honor del Club Deportivo Mataró.

1961 Placa al Mèrit Esportiu de la Federació Catalana de Futbol.

1962 Títol de soci d'honor del Centre Atlètic Laietània.

1962 Medalla al mèrit de la Federació Catalana de Patinatge.

1968 Medalla de Plata al Mérito Deportivo de la Delegación Nacional de Deportes. La dedicatòria en l'acte la va fer Joan Antoni Samaranch, delegat nacional d'Eduación Física y Deportes amb aquestes paraules: «Periodista mataronés de ideas claras sobre el verdadero deporte, impulsor de una juventud sana y deportiva».[32]

Ara bé, el nostre pare va tenir la sort de poder viure un homenatge dels clubs per als quals es desvivia i un altre per part de la ciutat a la qual va estimar moltíssim tot i no haver-hi nascut. Al costat del C. E. Mataró, l'altre club amb el qual es va vincular més fou el Centre Atlètic Laietània, on els autors d'aquest article vam practicar l'atletisme. Ell va ser una de les persones que va imaginar i suggerir la possibilitat d'un complex esportiu, un projecte que va esdevenir esplendorosa realitat.[33]

Aquest club atlètic, en temps de la presidència de Jordi Buscà i Colell, va entomar una idea que s'havia llançat des del *Crònica de Mataró*: dedicar un homenatge de tot l'esport mataroní a Josep Gomà. I la proposta va tirar endavant. El Sr. Joan Antoni Samaranch, president del Comitè Olímpic —que l'any 1987 li havia enviat una felicitació per un article sobre els Jocs Olímpics publicat al butlletí del Laietània—, va ser el president d'honor del Comitè Organitzador. Al restaurant del Complex Esportiu del Laietània, el divendres 18 de març de 1988, s'hi van reunir més de 400 persones, representants de tot l'esport de la ciutat, que amb unanimitat i simpatia li van dedicar un brillant acte de reconeixement.

Portada de la publicació *Homenatge a Josep Gomà i Carol*, il·lustrada per Manuel Cuyàs i Duran.

Edició de Gràfiques Tria, 1988. Arxiu familiar.

Josep Gomà rep, de mans de Ferran Ferrer i Joan Gudayol, un bust obra de Manuel Cusachs, 18 de març de 1988.

Imatge extreta del Butlletí del C. A. Laietània, núm. 4, 6a. època, març de 1988. Autor desconegut.

L'escrit de RM Ràdio (Ràdio Mataró) en el butlletí de l'acte d'homenatge demanava al C. A. Laietània que signés, com a entitat capdavantera, una petició conjunta de tot l'esport local per tal que s'obrís l'expedient per nomenar a Josep Gomà i Carol fill adoptiu de Mataró. Els tràmits sol·licitats es van anar fent i el 21 de juliol l'Ajuntament, en sessió plenària, va aprovar per unanimitat concedir el títol de Fill Adoptiu de la Ciutat de Mataró a Josep Gomà i Carol, «en reconeixement a la seva valuosa aportació tant periodística com promotora de l'esport de la nostra ciutat».

A la presidència, al costat de Josep, hi eren la seva esposa Assumpció, que va compartir l'atenció de tots; Manuel Mas, l'alcalde de Mataró; Josep Lluís Vilaseca, director general d'Esports de la Generalitat; Ramon Camp, president del Consell Comarcal, i Jordi Buscà, el president del C. A. Laietània, acompanyats de les respectives esposes.

Joan Gudayol, el president de la Comissió organitzadora, va fer un parlament ple d'anècdotes i emotius records. Ell i Ferran Ferrer van ser els encarregats de fer entrega a Josep Gomà d'un bust en bronze, obra de l'escultor Manuel Cusachs, com a obsequi de totes les entitats mataronines.

També van parlar Jordi Bonareu, el primer dels més destacats esportistes de la ciutat, Manuel Roca, en nom dels periodistes locals, i Julià Mir, en nom dels de Barcelona. A continuació Josep Lluís Vilaseca, va llegir un escrit del president de la Generalitat Jordi Pujol en què es notificava la concessió a Josep Gomà i Carol de la medalla com a Forjador de la Història Esportiva de Catalunya, que en aquell mateix moment li va ser lliurada.

Tot seguit va parlar Manuel Mas, l'alcalde, i li va entregar la Medalla d'Or de la ciutat al Mèrit Esportiu. I com no podia ser d'altra manera, el protagonista de la nit, que havia fet tants parlaments en festes de clubs i actes diversos, i a qui tant agradava parlar, va tancar la vetllada. Ferran Ferrer va escriure a *El Tot Mataró* allò que molts dels assistents van pensar: «Una nit sentida, un dia per a recordar i un record per estimular».[34]

El 10 d'abril, unes setmanes després de l'homenatge, quan va venir a Mataró a posar la primera pedra del port, el president de la Generalitat Jordi Pujol va anar al domicili familiar d'en Josep per felicitar-lo personalment per la concessió de la medalla de Forjador.

I just un any després de l'homenatge, el dissabte dia 18 de març de 1989, a la Sala de Plens de l'Ajuntament es va procedir a l'acte de lliurament de l'esmentat títol. Va presidir l'acte l'alcalde Manuel Mas, acompanyat de Florentino Pérez, l'alcalde de Santa Margarida de Montbui. Hi van ser presents familiars i amics, i molta gent vinculada amb l'esport de Mataró.

Josep Gomà i Carol va parlar molt emocionat, va recordar les paraules del seu pare en els moments difícils de la malaltia: «Josep, quina sort has tingut amb aquests amics al costat i amb la bona gent de Mataró»,[35] i va dir que ell no cercava honors i reconeixements, i que el seu agraïment envers la ciutat de Mataró ara es doblava en rebre aquesta distinció.

L'alcalde va tancar l'acte:

> Aquestes distincions, la ciutat no les dona cada dia i no surten de l'Ajuntament, sinó que són les institucions des de sota les que fan la petició per reconèixer la tasca i els mèrits d'una persona no nascuda a la nostra ciutat. En definitiva que és la mateixa ciutat la que tria un nou fill i Mataró ha triat en Josep Gomà i Carol.[36]

Josep Gomà va portar en el seu cor el record d'aquell dia memorable i va seguir amb la seva tasca, mereixedora d'agraïment. El mateix any 1994, pocs dies després de la seva mort, en la 38a festa de l'esport mataroní, celebrada a l'Hotel Ciutat de Mataró, la remembrança del seu creador va ser el punt central de la vetllada: s'havia decidit instaurar el Premi Josep Gomà i Carol a la millor tasca periodística, que en aquella primera ocasió va ser per a la revista *El Tot Mataró*.

Josep Gomà i la seva esposa amb el títol de Fill Adoptiu de Mataró, rebut de mans de l'alcalde Manuel Mas, 18 de març de 1989.

Arxiu familiar. Autor desconegut.

L'any següent, la Nit de l'Esport, celebració que el protagonista d'aquesta biografia havia iniciat 40 anys enrere, va tenir un preàmbul emotiu. El divendres 5 de maig del 1995, per iniciativa de l'Ajuntament de Mataró, es va erigir a la plaça Joaquim Blume un monòlit en memòria de Josep Gomà, obra de l'escultor Yago Vilamanyà. En la dedicatòria d'aquest monument es llegeix el que ha estat el leitmotiv d'aquest article: «La ciutat de Mataró a Josep Gomà Carol, cronista de l'esport i fill adoptiu de la ciutat».

Antoni i Josep Gomà Nasarre

Agraïm al consell de redacció de la revista *Fulls* i a tot l'equip del Museu Arxiu de Santa Maria el fet d'haver-nos convidat a escriure aquest article. Ha estat una gran oportunitat per a nosaltres per donar a conèixer la vida del nostre pare, tant pel que fa a aspectes vivencials com a la seva tasca en el món de l'esport mataroní.

Monòlit en memòria de Josep Gomà a la plaça de Joaquim Blume, obra de Yago Vilamanyà.

Arxiu familiar. Autor desconegut.

NOTES

1.- A banda de disquisicions històriques sobre el nom del poble (Santa Coloma o Santa Margarida), els montbuiencs l'han identificat sempre com a Montbui i així ho hem fet també en aquest article.

2.- Daniel González i Caldito, *Història de Santa Margarida de Montbui*. Bubok. Editorial digital (2014) i <http://www.montbui.net/sec_municipi/munici-pi_historia.asp> [consulta: juliol de 2018].

3.- Coneguda com Antonieta de Cal Rius.

4.- Daniel González i Caldito, *Història...*, obra citada a la nota 2. Vegeu també <http://www.ateneumontbui.cat/> [consulta: juliol de 2018]. L'apropiació es va fer, oficialment, com a local per desenvolupar transaccions agrícoles en un espai adequat, però en altres fonts es llegeix que va esdevenir el local del Centre Republicà.

5.- Arxiu familiar. Transcripció escrita del parlament de Josep Mercader Farran, company de Josep Gomà en l'equip de futbol de Montbui, en un acte de trobada de jugadors, antics jugadors i aficionats, l'abril de 1988. En el parlament afegia: «L'any 42 es va fer un camp nou i també hi era; també ell oficialment va fer el primer xut al camp actual perquè l'any 1970 va fer el "saque d'honor"».

6.- En una cartilla de racionament de pa del febrer de 1938 de l'Ajuntament d'Aigüesbones de Montbui, conservat a l'arxiu familiar, s'indicava: 1.200 g per a tres persones, amb aquesta anotació, a mà, al dors: «En el dia 27 de febrer s'acabà el donar-nos la ració de 400 g de pa. Des d'allavors irregularment començaren a 100 g diaris. Hi va haber periodes de 5 dies i mes que no en tinguèrem» (sic).

7.- Documents de l'arxiu familiar. Val a dir que consta que al Regiment de Girona va ajudar a organitzar un equip de futbol i, per tant, havia pogut començar a retrobar-se amb una de les seves aficions.

8.- Vegeu<https://es.wikipedia.org/wiki La_Quiniela_(España)>, confrontat amb <https://www.loterias.com/la-quiniela/historia> i <https://www.loteriasyapuestas.es/es/la-quiniela/historia-del-juego/historico-la-quiniela> [consultes: juliol de 2018]. El preu de l'aposta (2 pessetes), comparat amb els sous d'aleshores, es pot dir que era car. El sistema 1X2 es va implantar la temporada 48-49.

9.- Arxiu familiar. Programes del grup de teatre de l'Ateneu de Montbui, any 1945. Temporada de Quaresma: «Dos marinas en un acto originales del gran poeta Apeles Mestres», *Sirena* i *La barca dels afligits*, i també «la deliciosa comedia en dos actos original del famoso comediógrafo M. Poal-Aregall», *L'amor vigila*. Diumenge de la Pasqua de Pentecosta: *El Carro de l'Alegria*, de Victor Mora i Marian Amat, «que esta sección ha dado a conocer en diversos pueblos de la comarca con resonantes éxitos en todas sus representaciones», i *El carro del vi*, de Ramon Vidales.

10.- Assumpció Nasarre Madrazo (Sarrià, Barcelona 1925 - Mataró 2003) era filla de Vicenta Madrazo (Pedralba 1904 - Igualada 1970) i Antonio Nasarre (Alcolea de Cinca 1898 - Igualada 1989), encarregat a la central elèctrica de Montbui des de 1931 fins a la seva jubilació. L'Assumpció va poder cursar la primària a Montbui i anar a l'institut d'Igualada el curs 1937-38. Els resultats obtinguts durant la guerra van ser anul·lats i va haver de repetir l'avaluació de 1r de batxillerat el curs 1940-1941. Sigui com sigui, això li va permetre fer de mestra dos cursos a Veciana - Santa Maria del Camí (Anoia).

11.- De fet, «la central» és una subestació elèctrica transformadora que a principis del segle XX havia obert la Companyia Barcelona Traction, *la Canadenca* (absorbida l'any 1951 per FECSA), per fer arribar a Barcelona l'electricitat generada a les valls pirinenques. Per això Montbui va ser un dels primers municipis de Catalunya amb enllumenat públic i electricitat a la majoria de llars.

12.- Arxiu familiar. Cartes de D. Pedro López, cap d'oficina l'any 1945 a la zona de Mataró i, abans, de la zona d'Igualada, a José Gomá (28-2-1945 i 11-4-1945).

13.- L'oficina de Recaudación de Contribuciones de la Diputación provincial estava ubicada, l'any 1945, al carrer d'Argentona (aleshores Calvo Sotelo), cantonada Sant Pau. Posteriorment, a finals dels anys setanta, va passar al carrer de Sant Joaquim. Josep Gomà hi va treballar poc temps abans de la jubilació.

14.- Josep Gomà va viure uns mesos a casa de la família Gasull-Gil, on va conviure amb Josep Gasull, aleshores un nen i després internacional com a porter de waterpolo, que va ser designat l'esportista més destacat de Mataró en les Festes de l'Esport dels anys 1958 i 1960.

15.- Va jugar a la Penya Unitex, a l'Argentona, al segon equip del C. D. Mataró i també en diverses ocasions en un equip de treballadors de la Diputació.

16.- Institut d'Estadística de Catalunya: <https://www.idescat.cat/dades/>. Mataró tenia una població de 29.920 l'any 1940 i de 31.642 l'any 1950.

17.- La Junta completa la formaven: Joan Matons, president; Benito Jofre i Josep Busqué, vicepresidents; Josep Gomà, secretari; Lluís Casas, Ferran Ferrer, Santiago Clavell, Antonio Pons, Lluís Bruguet, Manuel Garcia, José Simón, Ramón Tarrós, Lluís Fontdeglòria, Ramon Graupera, Miquel Valldeperas, vocals.

18.- *El Mundo Deportivo*, 29 d'agost de 1948. Notícia prèvia del partit C. D. Mataró – Espanyol amistós, que va servir per inaugurar les instal·lacions.

19.- El C. D. Mataró va estar més de dos anys sense perdre a casa, des del 16 de febrer de 1947 (amb el Manresa, 1-3) fins al 26 de setembre de 1949 (amb el Júpiter, 1-2).

20.- En els butlletins de la temporada 1950-51 es pot llegir: «VYCU la organización cuya modalidad de compra se está imponiendo entre todos los mataroneses.» Les empreses associades repartien cupons, que s'enganxaven en una cartilla, i això donava descomptes en les compres. També podem llegir en els butlletins, a l'anunci dels Almacenes Americanos: «Sus compras en esta casa pueden resultarle gratis utilizando el Carnet VYCU.»

21.- *El Tot Mataró*, 281, 4-11-1970, secció «Records... d'un segle d'esport a Mataró». A Mataró es va disputar entre el 9 i el 17 de juny de 1955. La inauguració es va celebrar a les pistes del CA Laietània i l'atleta Antoni Bonamusa, com a capità mataroní, va hissar la bandera olímpica al costat de les de les dues ciutats. Entre el 30 de juny i el 8 de juliol va tenir lloc a la capital del Bages, i va acabar amb una gran cerimònia de clausura al camp del Pujolet. Mataró va demostrar el seu potencial guanyant 44-28 en la suma de les diferents competicions en vint esports. Set anys més tard es faria una altra competició entre Mataró i Sabadell, en què Sabadell seria superior.

22.- La Penya Tres Taules va ser una entitat molt viva, sempre fidel als colors groc-i-negres. Gestionava viatges per acompanyar l'equip de futbol als desplaçaments —de vegades

amb molta gent— i donava premis en acabar la temporada als jugadors més regulars i al màxim golejador. Però també va organitzar col·loquis amb destacades personalitats de l'esport i concursos de fotografia esportiva. El juny de 1959 es va legalitzar i el mes d'octubre d'aquell mateix any ja va tenir un local propi.

23.- Van fer col·loquis a la Penya Tres Taules: Montserrat Tresserras, la primera nedadora que va creuar l'estret de Gibraltar i el canal de la Mànega; Tomàs Barris, el que era el migfondista més destacat de l'estat i que després seria entrenador del C. A. Laietània en atletisme i del C. D. Mataró de futbol; Fred Galiana, el més destacat boxador d'aquells moments; Domingo Balmanya, entrenador del Barça i després seleccionador espanyol, i Ladislao Kubala, el jugador més destacat del Barça de la dècada dels cinquanta.

24.- Tot el mes de gener de 1959 Josep Gomà (fill) el va passar a Montbui amb els avis materns i Antoni Gomà amb la família Gudayol-Arnau, que van ser per a ell com uns segons pares.

25.- *Homenatge a Josep Gomà i Carol*. Mataró: Gràfiques Tria, 1988, p. 6. Hem transcrit una reflexió de Josep Gomà en una entrevista que li va fer Jordi Buscà. Aquí esmentem algunes persones per ordre alfabètic i demanem disculpes perquè segur que ens descuidem algú: Família Ballester, Andreu Cabot, Ignacio Cardenal, Santi Carreras, Àngel Espín, Ferran Ferrer, Joan Gudayol, Antonio Góngora, Jaume Julià, Josep Llibre, Joan Matons, Josep Mora, Jordi Montserrat, Antoni Rivas, Joan Solà.

26.- Molts anys més tard, el 2006, a *Mataró Audiovisual* es va recuperar el nom del Carnet Esportiu, ja catalanitzat, per a l'emissió del principal informatiu d'esports de les dues cadenes, tant de ràdio com de televisió. Actualment encara és a la programació.

27.- En el blog *Historias de Cerdanyola*, apartat corresponent a 1965 (<http://historiasdecerdanyola.blogspot.com/> [consulta: agost de 2018]), amb motiu de l'aparició de l'*Iluro-Sport*, es pot llegir: «(Hasta ahora) todavía no había salido en el *Periódico de Mataró*, ni una sola noticia de los nuevos equipos que se han ido formando en las nuevas barriadas y que llevábamos jugando ya varios años, organizando torneos entre varios hasta que salió el Centro Latino de Deportes. […] Para estos modestísimos equipos la salida de este Semanario fué una suerte, porque a partir de su número 2 que salió en día 7 de abril comenzó a publicar resultados y clasificaciones de estos torneos y los aficionados de Mataró pudieron conocerlos».

28.- L'any 1977 va néixer en Marc, fill de l'Antoni i l'Assumpció Echevarria, i posteriorment van néixer en Jordi (1978), l'Àlex (1982) i la Diana (1985), fills d'en Josep i la Mari Carmen Rodríguez.

29.- «Ferran Ferrer: 46 anys dins l'esport mataroní», *El Tot Esport*, 132, 8-7-1989.

30.- Aquest arxiu va ser utilitzat pel seu fill Josep Gomà i Nasarre per escriure la secció «Records... d'un segle d'esport a Mataró», publicada al *El Tot Esport* entre els anys 2001 i 2007.

31.- *Homenatge a Josep Gomà i Carol* (ja citada), p. 9. Reflexió de Josep Gomà en una entrevista que li va fer Jordi Buscà: «L'esport m'ha permès tenir innombrables amics i no solament entre els esportistes en actiu. La Penya Tres Taules, l'Agrupació de Veterans, la meva col·laboració a l'organització del final d'etapa de la volta a Catalunya, la celebració de les Noces d'Or del Bàsquet, les Noces d'Or del C. D. Mataró i tantes i tantes altres coses que és difícil de recordar, són una mostra de les mil col·laboracions que al llarg dels anys he fet».

32.- *Iluro-Sport*, 158, 15-5-1968.

33.- Josep Xavier Agustí i Rodón i Jordi Buscà i Colell, *Història del Centre Atlètic Laietània 1925-2000*. Mataró: Centre Atlètic Laietània, 2000: «De la idea de la creació d'un Complex Esportiu se'n parla per primera vegada en les converses que mantenen dues persones que comparteixen amb en Manuel Corredó, que és el president del Laietània, un gran amor pel Centre i per l'esport. Les dues persones són en Ventura Brunet i en Josep Gomà, laietanencs de soca-rel. En Gomà, a més, periodista esportiu, entusiasta de l'esport i de l'atletisme [...]». Les obres del complex van començar l'any 1973, se'n va inaugurar la primera fase el 1974 i la totalitat el 1975. Posteriorment s'hi han fet diverses millores.

34.- *El Tot Esport*, 65, 26-3-1988.

35.- *El Tot Esport*, 118, 1-4-1989.

36.- *El Tot Esport*, 117, 25-3-1989.

NOTÍCIA DE PUBLICACIONS RECENTS

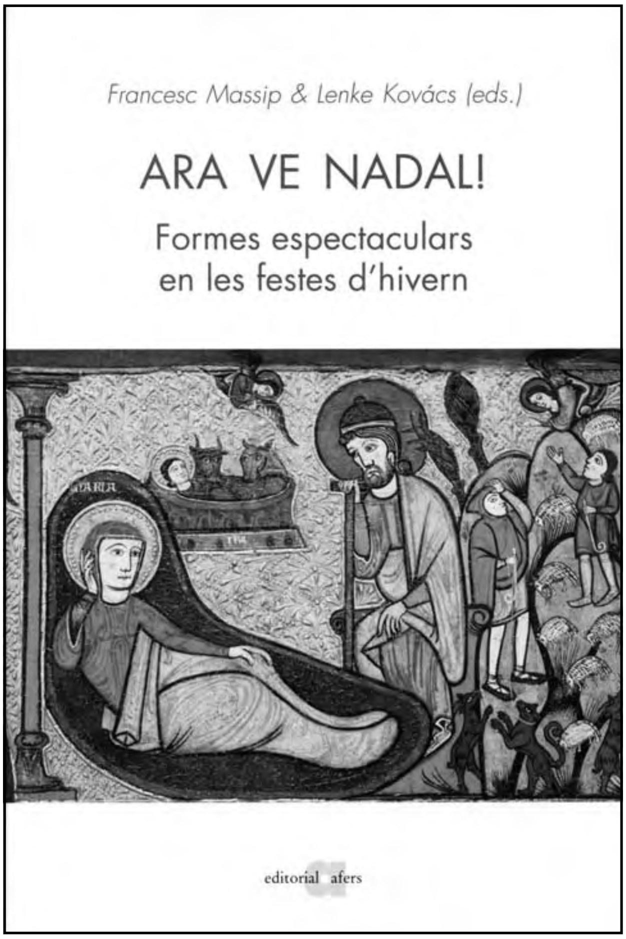

FRANCESC MASSIP & LENKE KOVÁCS (ED.), *Ara ve Nadal! Formes espectaculars en les festes d'hivern* (Catarroja / Barcelona: Editorial Afers, 2018).

Mataró és present, i per partida doble, en aquest aplec d'estudis sobre els espectacles teatrals nadalencs. A l'origen del volum hi ha un congrés internacional, *El Nadal en escena*, organitzat pel Centre de Documentació del Patrimoni i la Memòria / Carrutxa i el Departament de Filologia Catalana de la Universitat Rovira i Virgili, i celebrat en aquesta universitat els dies 24 i 25 de novembre de 2016, i al Palau Marc de Barcelona el dia 26. El congrés volia ser una mostra de la vinculació de la recerca universitària amb la cultura popular, i hi van participar diversos especialistes europeus que van analitzar diferents mostres escèniques vinculades al Nadal i representades des de l'Edat mitjana fins a l'actualitat, tant als Països Catalans com en altres indrets. El volum *Ara ve Nadal!* aplega els treballs presentats en aquest congrés, a més d'algun altre afegit amb posterioritat, sota la coordinació de Francesc Massip, catedràtic d'història del teatre català a la Universitat Rovira i Virgili, i Lenke Kovács, doctora en filologia catalana per la mateixa universitat.

El volum està dividit en tres parts: la primera, titulada com el congrés, «El Nadal en escena», recull estudis sobre les formes teatrals a l'entorn de la nativitat sorgides a partir de l'Edat mitjana en diversos llocs d'Europa i que es van escampar fins a l'altra banda del món com a eines d'evangelització. S'hi apleguen, així, textos sobre aquest tipus de dramatitzacions en les cultures mexicanes (Beatriz Aracil), o també en terres angleses i castellanes (Vicente Chacón-Carmona), al costat d'un estudi sobre un sermó dramatitzat del segle XVI (Joan F. Alcina i Diana Gorostidi Pi), fins a d'altres que fan referència a representacions teatrals nadalenques a Mallorca (Ferran Huertas), Menorca (Francesc X. Martín), el Rosselló (Pep Vila) i el País Valencià (Jaume Lloret).

La segona part del llibre tracta no de dramatitzacions sinó d'altres cerimònies de tipus ritual, litúrgic, devocional o popular de mena festiva, igualment d'època nadalenca. Els exemples abracen des de l'Edat mitjana fins a l'actualitat: jocs i festes a l'antiga Corona d'Aragó (Francesc Massip), la decoració del claustre de la Catedral de Burgos (Eduardo Carrero), pessebres vivents a Itàlia (Claudio Bernardi), cants natalicis a Itàlia i l'Europa Central (Renato Morelli), cants i balls en terres germàniques (Lenke Kovács) i la tradició del tió (Eloi Ysàs).

La tercera part del volum, que és on es troba la presència mataronina, es correspon amb la darrera sessió de l'esmentat congrés de 2016, que va consistir en una sessió monogràfica dedicada als Pastorets de Josep M. Folch i Torres, en ocasió del centenari de la seva publicació, i també a altres peces d'aquest tipus que encara avui es representen amb gran vitalitat. El primer estudi està dedicat a una petita joia bibliogràfica conservada al Museu Arxiu de Santa Maria: el petit llibre manuscrit *Lo Acte del Naxament del Niño Jesús y altrament anomenat Los Pastorets*, datat a Mataró el 1766, que conté el text dramàtic complet de data coneguda més antiga —fins avui— que duu el títol

de *Pastorets*. Aquest estudi, a càrrec de Jordi Malé (membre del MASMM), és una ampliació del que va aparèixer al núm. 17 dels *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria* (gener 2017, p. 33-42): s'hi descriu i analitza aquest text en castellà, però amb acotacions en català, escrit segons la tradició dels *autos del nacimiento*, se n'identifica l'autor, Manuel Verdaguer, establert a Mataró, i es contextualitza la presència de gitanos en la representació, de ben segur relacionada amb la presència d'aquesta comunitat a la ciutat.

El següent estudi, a càrrec de Magí Sunyer, s'ocupa d'uns altres Pastorets, també manuscrits i inèdits, escrits pel dramaturg barceloní Rossend Arús, que van ser representats a partir de 1875; un gran espectacle nadalenc en què destaquen els efectes de màgia, com ara aparicions, desaparicions i transformacions, a més de dansa, música i quadres plàstics.

El tercer text s'ocupa genèricament dels personatges dels pastors en el teatre i la festa populars, i tracta tant dels balls parlats en què intervenen com del seu protagonisme en les representacions dels Pastorets, de les quals destaquen les parelles còmiques, com ara Belluget i Bieló, Jonàs i Mataties, Lluquet i Rovelló, etc.

Jordi Bertran ressegueix les diferents representacions de Pastorets a la ciutat de Tarragona des de finals del segle XIX: des de versions en castellà, passant pels de Pitarra i els de Ramon Pàmies, fins als de Folch i Torres, que finalment s'imposarien durant la postguerra.

L'obra de Folch i Torres és objecte d'anàlisi en dos estudis: el de Jordi Cervera, que la contextualitza en l'època en què va ser escrita, i el de Carme Tierz, que en ressegueix la gestació. Aquesta investigadora és l'autora de la monografia *Els Pastorets de Folch i Torres. Origen caputxí d'un fenomen teatral* (Barcelona: Mediterrània, 2016).

L'altra aportació mataronina del volum és el text de Josep Comas dedicat a les representacions de *L'Estel de Natzaret* de Ramon Pàmies a la Sala Cabanyes (Centre Catòlic). Cal no oblidar que el 2016 es commemorava el centenari d'aquests Pastorets a Mataró. Comas explica tant l'èxit com la pervivència d'aquestes representacions a partir de la implicació de moltíssims voluntaris, de l'espectacular escenografia utilitzada, amb decorats de paper i tela, i de la música en directe. Remarca també el fet que la secció teatral del Centre Catòlic rebés la Creu de Sant Jordi tant per la seva funció integradora com per la seva defensa de la llengua, la cultura i les tradicions catalanes, com mostra l'escenificació dels Pastorets any rere any.

El darrer text, de Francesca Roig, ofereix una visió panoràmica sobre les múltiples versions dels Pastorets. I tanca el volum una extensa i útil bibliografia.

Consell de Redacció

CONSTRUCCIONES
MORENO DIAZ e HIJOS, S.L.

C/ Girona, 9 - Tel. 669 43 81 44 - 08303 MATARÓ

COPISTERIA
castellà

Pujol, 40 - 08301 MATARÓ
Tel. 93 796 40 93 - Fax 93 755 03 27
disseny.castella@telefonica.net

Enquadernacions de llibres i fascicles
Fotocòpies negre i color
Impresos en general - Impremta - Catàlegs
Programes - Revistes
Impressions gran format
Material escolar - Material d'oficina

MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA
Centre d'Estudis Locals de Mataró

Col·labora:

Ajuntament de Mataró

CULTURA MATARÓ

Amb el suport de:

FUNDACIÓ ILURO
MATARÓ

INSTITUT RAMON MUNTANER
Fundació privada dels Centres d'Estudis de Parla Catalana